

международный научный журнал

АКАДЕМИК

АСТАНА

www.journal-academic.com

“Международный научный журнал АКАДЕМИК”

№ 3 (221), 2023 г.

МАЙ, 2023 г.

Издаётся с июля 2020 года

Астана
2023

Содержание

ИСТОРИЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ РЕКЛАМНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН Қамбаров Нұрсұлтан Ерланұлы, Мороз Светлана Павловна.....	4
АДМИНИСТРАТИВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ПРАВОНАРУШЕНИЯ В СФЕРЕ РЕКЛАМНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА Қамбаров Нұрсұлтан Ерланұлы, Мороз Светлана Павловна.....	10
РАЗРАБОТКА РОБОТА ДЛЯ ЗАДАЧИ О МАРШРУТИЗАЦИИ Ахметов Мейрамбек Илиясович	14
ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА НОМЕНКЛАТУРАМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ Серік Айғаным, Сағымбай Ө.Ж.	20
RASPBERRY PI 4 ШАҒЫН КОМПЬЮТЕРІ АРҚЫЛЫ ЦИФРЛАНҒАН ДЫБЫС СИГНАЛДАРЫНАН ДЫБЫС СИНТЕЗАТОРЫНЫҢ ПРОТОТИПІН ЖАСАУ Аяжан Сәдуақасқызы	23
ARDUINO АППАРАТТЫҚ ҚҰРАЛЫН ҚОЛДАНЫП MBLOCK БАҒДАРЛАМАСЫН ОҚЫТУДА STEM ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ Ибраева Перизат Муратовна, Карилхан Нұржанар.....	26
АНАЛИЗ ТЕХНИКО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЗДАНИЙ ИЗ ОБЪЕМНЫХ МОДУЛЬНЫХ БЛОКОВ, РАЗРАБОТАННЫХ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ТЕХНОЛОГИЙ ИНФОРМАЦИОННОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ Кельдибеков Асхат Канатулы, Цыгулев Денис Владимирович	31
ҒАРЫШТЫҚ СУРЕТТЕРДІ ҚОЛДАНУ АЯСЫ Кеменғали Нурсана	35
ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕП ҮЛГІСІНДЕ ОҚУШЫЛАР АРАСЫНДА ДЕНСАУЛЫҚ ТУРАЛЫ САУАТТЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУ ІС-ШАРАЛАРЫ Доскабулова Дария Толеуқызын.....	38
МИКРОГИДРОЭЛЕКТР СТАНЦИЯСЫН ЖОБАЛАУ ЖӘНЕ МАТЛАБ ЖҮЙЕСІНДЕ ІСКЕ АСЫРУ Н.М.Әлібай, Р.М.Нигматуллин	42
МЕДИЦИНАЛЫҚ МЕКЕМЕЛЕРДІҢ АҚПАРАТТЫҚ ЖҮЙЕЛЕРІНДЕ ДЕРБЕС ДЕРЕКТЕРДІҢ ТҮСІНІГІ ЖӘНЕ ҚҰПИЯЛЫЛЫҚ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ Жанібек Аружан Мұратқызы	48
ПРОБЛЕМЫ НРАВСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ В ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ Демьяненко Валерия Андреевна.....	51
КРИТЕРИИ ОЦЕНКИ РАЗВИТИЯ НРАВСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ И ЛИЧНОСТНЫХ ТИПОВ ПОДРОСТКОВ Демьяненко Валерия Андреевна.....	55
РАБОТА С РОДИТЕЛЯМИ ТРУДНЫХ ПОДРОСТКОВ Байдильдинова Меруерт Маратовна	58

ИСТОРИЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ РЕКЛАМНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Камбаров Нұрсұлтан Ерланұлы

Магистрант, 2 курс

Каспийский общественный университет

Высшая школа права «Әділет»

Научный руководитель: Мороз Светлана Павловна

Важное значение в развитии и совершенствовании правового института занимает непосредственно четкое правовое регулирование правовых отношений в данной сфере, обеспечивающие надлежащее его функционирование.

Рекламная деятельность, всегда сопутствующая предпринимательской деятельности, вслед за второй, также требовала преобразования и постоянно адаптировалась к меняющимся условиям правовой системы того или иного государства.

Законодатель определил существенную значимость института рекламы и рекламной деятельности. Этому подтверждением является принятый 19 декабря 2003 года Закон Республики Казахстан № 508-ІІ «О рекламе» [1].

Также опосредованные нормы в отношении значимости рекламы и рекламной деятельности в Казахстане нашли свое отражение и в главном нормативно-правовом акте страны - Конституции Республики Казахстан, принятой на республиканском референдуме 30 августа 1995 года [2].

Рекламная деятельность, как предпринимательская деятельность, так же регулируется предпринимательским [3] и гражданским законодательствами [4].

История правового регулирования рекламной деятельности в Казахстане началась задолго до получения Республикой своей независимости. В средние века Великий Шелковый Путь проходил через территорию Казахстана и становился местом оживленной торговли между Востоком и Западом, где купцы заключали сделки купли-продажи и рекламировали свои товары с целью увеличения продаж. Развитие рекламной отрасли напрямую связано с прогрессом технологий.

В отношении истории развития рекламы нельзя не согласиться с движущими факторами развития рекламы, приведенными Д.С. Куртыкиным:

- Коренное изменение формы государственного управления; и последующие за этим,
- Развитие рыночной торговли;
- Развитие и преобразование целей различных конфессий, социальных групп и индивидуумов;
- Расширение демократии [5, с. 192].

В начале XX века было изобретено радио, что стало причиной появления нового вида рекламы - радиорекламы. Также бурное развитие получила, так называемая газетная реклама. Позже, в середине XX века, телевидение стало особенно популярным и стало одним из двигателей прогресса, в том числе в рекламной отрасли. Данному этапу в истории развития рекламы и рекламной деятельности присуще то, как отмечает автор, что он в большей мере характеризуется «маркетинговым характером» и соответствующими наработками, как правило, не связанными с правовыми вопросами вовсе, или затрагивающими их в определенной части [5, с. 190].

Первые законы, регулирующие рекламу в Республике Казахстан, появились только в 1990-е годы после получения Республикой Казахстан независимости.

Обретение страной своей независимости, отметим, дало толчок мощнейшим правовым преобразованиям в правовой системе Республики Казахстан не только в коммерческой и рассматриваемой рекламной деятельности, но и праву в его общем смысле, так и в других

основополагающих отраслях права, а если брать шире – частном и публичном [5, с. 213], которые в свою очередь отметим, также затрагивают и рекламную деятельность.

В контексте данного абзаца считаем важным ответить, что в большей мере преобразования в частном праве и публичном праве, регулирующие частноправовые вопросы, по касательной также являются основой для преобразований в правовом регулировании рекламной деятельности.

Предпринимательская деятельность, в свою очередь, как абсолютно справедливо отмечает С.П. Мороз, является комплексной отраслью права и находится на стыке частноправовых и публичноправовых регулирований [6, с. 8].

За прошедшее столетие можно выделить два этапа развития истории правового регулирования рекламной деятельности в Казахстане.

1. Первый этап (1926 – 1991 год).

Данный этап по своей сути можно считать этапом становления законодательства страны о рекламной деятельности.

Переходный период развития Казахстана разработка законодательства о рекламе рекламной деятельности осуществлялась в очень сжатые сроки как реакция государственных органов в частности в законодательных на возникающие конфликты в обществе.

Законодательным актом, выделяющим данный этап в основополагающий в области правового регулирования рекламной деятельности, мы считаем, по праву является принятая Постановлением Центральной избирательной комиссии (далее – ЦИК) Казахской Автономной Социалистической Советской Республики (далее – «КазАССР») от 18 февраля 1926 года Конституция, которая включала положения о свободе слова и свободе печати [7, с. 33].

С середины XX века началось развитие рекламной отрасли как самостоятельной деятельности. В 1935 году Наркомат внутренней торговли СССР принял постановление «Об использовании методов рекламы для расширения товарооборотов», в соответствии с которым была создана контора "Торгрeклама". В 1951 году появилась первая организация, занимающаяся производством рекламной продукции в Казахстане под названием "Реклама и торговое оборудование", позже переименованная в "Казторгрeкламу". Эта организация сначала входила в состав всесоюзного объединения "Союзторгрeклама", а затем была реорганизована как организация республиканского подчинения в 1981 году. Для координации рекламной деятельности в стране был создан Межведомственный совет по рекламе при Минторге СССР. Также с 1971 года начал издаваться журнал "Реклама", а затем появились такие издания, как "Коммерческий вестник", "Панорама", "Новые товары" и другие [8, с. 57].

Однако, считаем важным отметить, что вышеназванные «зачатки» развития рекламной деятельности не означали развития конкурентной среды, и в большей степени также не означало отсутствия государственного контроля за средствами массовой информации и рекламой.

В условиях дефицита государство не нуждалось в использовании рекламы для продвижения товаров, а скорее реклама выполняла функцию призыва к покупке [8, с. 62].

Таким образом, в условиях искусственно созданного режима дефицита товаров того времени, данный этап можно охарактеризовать как «рынок продавца», в котором реклама являлась лишь одним из инструментов идеологической пропаганды соответствующих субъектов государственной монополии.

2. Второй этап (1991 – настоящее время)

По праву данный период может считаться наиболее значимым в отношении становления законодательства Республики Казахстан о рекламе, что, однако, не означает, что данный период не имел своих «проб и ошибок», присущих на первых парах государствам, обретшим независимость [9, с. 33].

Данный период характеризуется приобретением Казахстаном независимости, что, в свою очередь, дало толчок фундаментальным преобразованиям не только политической системы, но и экономическим, социальным процессам, и, наконец, значимого в контексте настоящей магистерской диссертации – законодательства Республики Казахстан в отношении рекламы.

В период становления независимого Казахстана происходили огромные изменения, которые, по своему праву, можно считать, фундаментальными в области хозяйственной деятельности – началось становление товарно-рыночных отношений, конкуренции, и, наконец, упразднены ограничения в области коммерческой деятельности граждан, которые имели место в советском регулировании товарно-денежного оборота [10, с.53].

Становление товарно-рыночных отношений и конкуренции, характерные для этого периода, стали существенным подспорьем для развития рекламы.

Рекламная деятельность этого периода, как правило, характеризовалась рекламой на телевидении, наружной рекламой и рекламой в средствах массовой информации, однако, отсутствием отдельного нормативно-правового акта, который бы непосредственно регулировал правоотношения, связанные с рекламной деятельностью субъектов гражданских правоотношений [10, с.53].

Однако, государство, только приобретшее независимость, естественным образом, не могло надлежащим образом урегулировать все вопросы, возникающие в данном периоде [10, с.71].

Так, как отмечает Г. В. Спиридонова, в период распада СССР рекламная деятельность характеризуется отсутствием должного правового регулирования вопросов рекламной деятельности, закономерными результатами чего явились увеличение количества рекламы спиртных напитков и табачных изделий, в том числе, на телевизионных каналах. Также авторы отмечают встречающуюся в те времена неэтичную рекламу вблизи образовательных учреждений [11, с. 31].

Е.М. Каневский справедливо отмечает, что произошел переход с «рынка продавца» на «рынок потребителя» [8, с. 65].

Однако, основным нормативно-правовым актом, закрепившим основополагающие начала, также в теории права именуемые как «принципы» рекламной деятельности принято считать первую Конституцию независимого Казахстана, принятую на IX сессии Верховного Совета Казахстана XII созыва 28 января 1993 года [12].

Закон Казахской Советской Социалистической Республики "О защите прав потребителей" был принят 5 июня 1991 года и регулировал гражданско-правовую ответственность за недобросовестную рекламу вплоть до 2010 года [13].

Конституция Казахстана, принятая в 1993 году, установила основные принципы правового регулирования рекламной деятельности в Республике Казахстан. В главе третьей, посвященной гражданским правам и свободам, в частности статьях 10 и 11 было закреплено, что: «гражданин республики имеет право на свободу слова, убеждений и свободное их выражение. Никто не может быть принужден к выражению своих убеждений либо подвергнут преследованию за убеждения» и «Гражданин республики имеет право получать и распространять информацию любым законным способом по своему выбору» [12].

Однако данные статьи не допускали вседозволенности ввиду наличия в тексте Конституции 1993 года ограничивающей данные права и свободы нормы, а именно статьи 2, которая гласила: «ограничения в осуществлении прав и свобод допускаются Конституцией и законами Республики Казахстан лишь в целях обеспечения прав и свобод других лиц, общественной безопасности, охраны конституционного строя. При этом существо конституционных прав и свобод не может быть затронуто» [12].

В августе 1995 года была принята новая Конституция Казахстана, которая также установила принципы свободы слова и свободы массовой информации. В статье 20 Конституции 1995 говорится о том, что «свобода слова и творчества гарантируются. Цензура запрещается. Каждый имеет право свободно получать и распространять информацию любым, не запрещенным законом способом. Перечень сведений, составляющих государственные секреты Республики Казахстан, определяется законом» [2].

В августе 1995 года также был принят Закон "О банках и банковской деятельности в Республике Казахстан" [14], который запрещал рекламу в банковской сфере.

На основании вышеприведенных статей конституции 23 июля 1999 года был принят закон "О средствах массовой информации", основное назначение которого заключалось в следующем:

- регулировании общественных отношений в области средств массовой информации, а также
- установлении государственных гарантий их свободы в соответствии с Конституцией Республики Казахстан [15].

При этом, в отношении того, что регулирование рекламной деятельности находит свое отражение в различного рода нормативно-правовых актах, рассматриваемый закон «О средствах массовой информации» также косвенно регулирует рекламную деятельность [15].

Так, в данном случае заслуживает особое внимание пункт 3 статьи 14 Закона Республики Казахстан "О средствах массовой информации" в первой редакции который гласил: «Выход в эфир теле-, радиопередач и рекламных роликов, пропагандирующих табачные и алкогольные изделия, допускается с 23 до 06 часов местного времени. Реклама алкогольных и табачных изделий в средствах массовой информации должна сопровождаться хорошо отличимым текстом о вреде их употребления».

При этом в данный пункт закона трижды вносились изменения следующими законами вносящими изменения:

Закон Республики Казахстан от 19 декабря 2003 года № 509-ІІ О внесении изменения в Закон Республики Казахстан "О средствах массовой информации" [16];

Закон Республики Казахстан от 19 июня 2007 года № 264-ІІІ «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам рекламы» [17];

Закон Республики Казахстан от 30 декабря 2020 года № 394-VI «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам информации» [18].

Так, первое изменение, внесенное законом Республики Казахстан от 19 декабря 2003 года № 509-ІІ О внесении изменения в Закон Республики Казахстан "О средствах массовой информации" устанавливало пункт 3 статьи 14 Закон Республики Казахстан "О средствах массовой информации" изложить в следующей редакции: "Реклама алкогольной продукции запрещается с 1 января 2004 года. Реклама табака и табачных изделий регулируется законодательством Республики Казахстан о профилактике и ограничении табакокурения и о рекламе" [16]. Данным изменением законодатель:

- запретил рекламу алкогольной продукции, в то время как прежняя редакция разрешала ее рекламу в определённые ночные часы;
- установил, что реклама табака и табачных изделий регулируется законодательством Республики Казахстан о профилактике и ограничении табакокурения и о рекламе, которые в свою очередь также содержали требования в отношении размещения в рекламе информации о вреде их употребления и ограничения по времени.

В условиях формирования законодательной базы страны нормотворческим органам необходимо было оперативно реагировать на меняющиеся условия деятельности субъектов правоотношений, в связи с чем был принят единый законодательный акт в сфере рекламы на территории Республики Казахстан - Закон Республики Казахстан от 19 декабря 2003 года № 508-ІІ «о рекламе» [1].

Целями Закона являются:

- обеспечение необходимых условий для производства, распространения, размещения и использования рекламы;
- защита от недобросовестной конкуренции в области рекламы;
- предотвращение и пресечение ненадлежащей рекламы.

Отметим, что принятие данного нормативно-правового акта ознаменовало изменения и в других нормативно-правовых актах, касающихся рекламы.

Можно выделить следующие особенности Закона Республики Казахстан «О рекламе»:

1. Устанавливает легальное определение термина «реклама».

В соответствии с Законом Республики Казахстан «О рекламе», под рекламой понимается информация, распространяемая и (или) размещаемая в любой форме с помощью любых средств, предназначенная для неопределенного круга лиц и призванная формировать или поддерживать интерес к физическому или юридическому лицу, товарам, товарным знакам, работам, услугам и способствовать их реализации» [1].

При этом важно отметить, что данный законодательный акт не распространяется на «объявления физических лиц, в том числе в средствах массовой информации, не связанные с осуществлением предпринимательской деятельности, а также на политическую агитацию и пропаганду, осуществляемые в соответствии с законодательными актами Республики Казахстан» [1].

2. Устанавливает единые требования к рекламе. Закон Республики Казахстан «О рекламе» устанавливает требования к содержанию рекламы и форме ее предоставления [1].

Так, реклама должна быть достоверной, различаемой без особых сведений или использования специальных средств непосредственно в момент ее представления [1].

3. Разделяет виды ненадлежащей рекламы. Статьей 7 «Виды ненадлежащей рекламы» Закона Республики Казахстан «О рекламе» предусматриваются следующие виды ненадлежащей рекламы, которые, в свою очередь, также подразделяются на подвиды.

Так, Законом предусмотрены следующие виды ненадлежащей рекламы:

- Недобросовестная;
- Недостоверная;
- Неэтичная;
- Заведомо ложная;
- Скрытая.

Законом Республики Казахстан от 19 июня 2007 года № 264-III «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам рекламы» был, по аналогии с ранее установленным запретом на рекламу алкогольной продукцией, установлен запрет на рекламу табака и табачных изделий [17].

Закон Республики Казахстан от 30 декабря 2020 года № 394-VI «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам информации» установил, что «реклама товарного знака и (или) наименования вина, произведенного на территории Республики Казахстан, осуществляется в соответствии с требованиями Закона Республики Казахстан «О рекламе» [18].

Также важно отметить, что в последующем законом вносящим изменения в данный нормативно-правовой акт была также запрещена реклама деятельности финансовой (инвестиционной) пирамиды.

Отметим, с недавнего времени с 12 июля 2022 года реклама финансовой (инвестиционной) пирамиды криминализована и относится к уголовным правонарушениям согласно Закону Республики Казахстан от 12 июля 2022 года № 139-VII ЗРК «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам противодействия деятельности финансовых (инвестиционных) пирамид» [19].

Таким образом, законодательство Республики Казахстан в области рекламной деятельности прошло долгий и непростой путь. Важное значение также уделяется подчиненности правового регулирования рекламной деятельности в разных его этапах политическому и социальному устройству государства. Нормы права в отношении рекламной деятельности подчинялись преобразованиям как в политическом устройстве общества, правовой системе, так и рыночным, связанным, первоначально, с переходом экономики на рыночные отношения. Также важное значение возымела глобализация товарно-денежных и связанных с ними отношений.

Становление законодательства Республики Казахстан о рекламе, которое прошло разные этапы своего развития сейчас связано с ужесточением требований к проведению рекламной деятельности и повышением ответственности за ее нарушение.

Список использованной литературы

1. Закон Республики Казахстан от 19 декабря 2003 года № 508-II «О рекламе» // https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z030000508_/z030508 (по состоянию на 01.05.2023 г.).
2. Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000> (по состоянию на 01.05.2023 г.).
3. Кодекс Республики Казахстан от 29 октября 2015 года № 375-V «Предпринимательский кодекс Республики Казахстан» // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1500000375> (по состоянию на 01.05.2023 г.).
4. Гражданский кодекс Республики Казахстан (Общая часть), принят Верховным Советом Республики Казахстан 27 декабря 1994 года // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K94000100> (по состоянию на 01.05.2023 г.).
5. Куртыкин Д. С. Образ «идеальной» рекламы в различных этнокультурных группах // Материалы 22-й Всероссийской студенческой конференции «Проблемы управления — 2014». Вып. 2 / Государственный университет управления. – Москва: ГУУ, 2014. – 273 с.
6. Мороз С.П. Предпринимательское (хозяйственное) право: Учебник (2-е изд., перераб. и доп. – Алматы: Бастау, 2010. – 432 с.
7. Сейлеханов Е.Т. Политическая система Республики Казахстан: опыт развития и перспективы: Монография. – Алматы, 2009. – С. 78-154.
8. Каневский Е.М. Эффект рекламы. – Москва: Приор, 2016. – 320 с.
9. Сулейменов М. Вещное право: Научное издание. – Москва: Статут, 2016. – 360 с.
10. Ашимбаев М.С. Политический транзит: от глобального к национальному измерению // <http://www.kisi.kz/Parts/books/O-23-02.Ashimbaev.html>.
11. Спиридонова Г.В. Реклама в современной экономике: теория и практика зарубежных стран: Сборник нормативных актов: гражданские и торговые кодексы: Учеб. пособие / Под ред. В. К. Пучинского, М. И. Кулагина. – Москва: Издательство Российского Университета дружбы народов, 1986. – 89 с.
12. Конституция Республики Казахстан (принята на IX сессии Верховного Совета Казахстана XII созыва 28 января 1993 года // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000> (утратила силу 06.09.1995 г.).
13. Закон Казахской Советской Социалистической Республики от 5 июня 1991 года // https://adilet.zan.kz/rus/archive/docs/Z910003400_/04.05.2010 (утратил силу 04.05.2010 г.).
14. Закон Республики Казахстан от 31 августа 1995 года № 2444 «О банках и банковской деятельности в Республике Казахстан» // https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z950002444_/z952444.htm (по состоянию на 01.05.2023 г.).
15. Закон Республики Казахстан от 23 июля 1999 года № 451-I «О средствах массовой информации» // https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z990000451_ (по состоянию на 01.05.2023 г.).
16. Закон Республики Казахстан от 19 декабря 2003 года № 509-II О внесении изменения в Закон Республики Казахстан «О средствах массовой информации» // https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z030000509_/history (по состоянию на 01.05.2023 г.).
17. Закон Республики Казахстан от 19 июня 2007 года № 264-III «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам рекламы» // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000432> (по состоянию на 01.05.2023 г.).
18. Закон Республики Казахстан от 30 декабря 2020 года № 394-VI «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам информации» // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1600000479> (по состоянию на 01.05.2023 г.).
19. Закон Республики Казахстан от 12 июля 2022 года № 139-VII ЗРК «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам противодействия деятельности финансовых (инвестиционных) пирамид» // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2200000139/history> (по состоянию на 01.05.2023 г.).

АДМИНИСТРАТИВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ПРАВОНАРУШЕНИЯ В СФЕРЕ РЕКЛАМНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Камбаров Нұрсұлтан Ерланұлы

2 курс, магистрант

Каспийский Общественный Университет

Высшая школа права «Әділет»

Научный руководитель:

Мороз Светлана Павловна

Административная ответственность, наряду с гражданско-правовой ответственностью и уголовно-правовой ответственностью является видом юридической ответственности [1, с. 194].

Ученые И. М. Рыжкова и Б. А. Торгаутова определяют, что административная ответственность возникает за совершение противоправных, общественно вредных или малозначительных деяний, которые по своему характеру не влекут за собой в соответствии с законодательством уголовной ответственности [2, с. 85].

В данном случае учеными И. М. Рыжковой и Б. А. Торгаутовой определяется, что административное право, которое регулирует административные правонарушения и, соответственно, ответственность за их совершение, представляет собой «меньшее уголовное право» [2, с. 85].

Ж. О. Омрали также отмечает, что административное право, в частности Кодекс об административных правонарушениях Республики Казахстан характеризуется своей динамичностью, в связи с тем, что правовое регулирование со стороны государства также не обходит стороной политические, социальные, экономические преобразования в обществе [3, с. 44].

Кельджанов Б. отмечает, что последний Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях был принят 5 июля 2014 года № 235 в связи с серьезной трансформацией всего уголовного законодательства и, в первую очередь, принятием нового Уголовного кодекса Республики Казахстан [4].

В свою очередь, как отмечает Директор Департамента законодательства Министерства юстиции Республики Казахстан А. Тукиев, одним из весомых поводов для принятия Уголовного кодекса стала политика декриминализации, которая послужила основанием для «перетекания» ряда ранее квалифицированных в качестве уголовных правонарушений деяний в состав Кодекса об административных правонарушениях Республики Казахстан [5].

Таким образом, перераспределение данных составов, находившихся ранее в составе уголовного законодательства, а ныне нашедшие отражение в Кодексе Республики Казахстан об административных правонарушениях от 5 июля 2014 года № 235-V, означало признание этих деяний общественно вредными, а не общественно опасными [6].

При этом, в отношении общественной опасности справедливым является мнение С. М. Рахметова в соответствии с которым, наличие общественной опасности само по себе не свидетельствует о его криминальной (уголовной) основе [7, с. 46]. Так, во главе угла необходимости криминализации того или иного деяния стоит способность данного деяния причинить значительный вред охраняемым законом общественным отношениям [7, с. 43].

Аналогичного мнения в отношении способности причинения существенного вреда как главного основания для разграничения общественно-опасных деяний от общественно-вредных придерживается Ж. О. Омрали [4, с. 45].

Административную ответственность в сфере рекламной деятельности в первую очередь устанавливают Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях [6], а также Закон Республики Казахстан «О рекламе» [1].

Правовому регулированию ответственности в сфере рекламной деятельности посвящены отдельные статьи Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях. Так Кодексом Республики Казахстан об административных правонарушениях предусмотрен ряд составов административных правонарушений в сфере рекламной деятельности [6]:

- Рекламирование деятельности финансовой (инвестиционной) пирамиды (Статья 150 Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях)
- Заведомо ложная реклама (Статья 157 Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях)
- Недобросовестная реклама деятельности на рынке ценных бумаг (Статья 255 Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях)
- Пропаганда или незаконная реклама наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов, прекурсоров (Статья 423 Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях)
- Недостоверная реклама в области здравоохранения (Статья 428 Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях)
- Рекламирование продукции эротического содержания (Статья 446 Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях)
- Нарушение законодательства Республики Казахстан о рекламе (Статья 455 Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях)

В данном случае необходимо отметить комплексность статьи 455 Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях, которая устанавливает ответственность на нарушение законодательства о рекламе [6].

Объектом правонарушения по статье 455 Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях являются общественные отношения, отношения, возникающие в процессе производства, распространения, размещения и использования рекламы на территории Республики Казахстан [6].

Объективная сторона административного состава по статье 455 Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях выражается в деянии, нарушающим законодательство Республики Казахстан о рекламе [6]. Заметим, что согласно п. 1 ст. 4 Закона Республики Казахстан «О рекламе» законодательство Республики Казахстан о рекламе основывается на Конституции Республики Казахстан, состоит из настоящего Закона и иных нормативных правовых актов Республики Казахстан [1].

Субъективная составляющая в области административного права связана с вопросом вины [8, с. 232].

В соответствии с буквальным толкованием статьи 11 Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях принцип вины относим только к физическим лицам [6]. Более того, статья также устанавливает, в отношении административных правонарушений физические лица могут быть виновными в двух формах: умышленной и неосторожной [6].

Профессор Таранов А.А. комментируя Кодексу Республики Казахстан об административных правонарушениях писал, что умышленная вина означает, что лицо осознавало противоправность своих действий (или бездействия), предвидело негативные последствия и желало их наступления или сознательно их допускало [8, с. 234].

Неосторожная вина по мнению автора означает, что лицо предвидело возможность негативных последствий своих действий (или бездействия), но не обладало достаточными основаниями для уверенности в предотвращении этих последствий, или не предвидело возможности наступления таких последствий, хотя должно было и могло это предвидеть [8, с. 127]

Юридические лица, как пишет Б. Кельджанов Б, «не могут иметь психологического отношения к своим действиям, но, тем не менее, они являются субъектами административных правонарушений» [9].

В сфере рекламного законодательства субъектами административных нарушений выступают физические и юридические лица [9].

В настоящее время в области научных исследований отечественного административного права активно обсуждаются проблемы связанные с неэффективностью санкций, предусмотренных Кодексом Республики Казахстан об административных правонарушениях [6], в частности, в области рекламы.

На субъектов рекламной деятельности, как справедливо отмечает С. Н. Бачурин, накладываются административные штрафы в размере от ста до ста шестидесяти месячных расчетных показателей, что является незначительной суммой для крупных компаний, учитывая затраты на рекламную кампанию в целом. Такие формы наказания не способствуют достижению целей и могут наносить ущерб потребителям, особенно в случае рекламы медицинских или финансовых услуг [10, с. 19].

П. П. Серков также отмечает, что предусмотренные административным законодательством штрафы за правонарушения в области рекламы крайне малы, постольку, поскольку нанося вред потребителям, они также наносят вред конкуренции, законной предпринимательской деятельности, государству и обществу [11, с. 155].

В качестве возможного решения данной проблемы существуют два доктринально обоснованных предложения:

1. Введение санкции в виде ограничения деятельности юридического лица за систематическое нарушение законодательства о рекламе. Однако, применение этого подхода может привести к передаче компетенции по рассмотрению дел об административных правонарушениях в суды, что, как возражая против данного подхода пишет Серков П. П. «приведет к увеличению сроков и сложности рассмотрения таких дел, а также увеличит нагрузку на судей» [11, с. 155].
2. Введение "переменных" штрафов, как указывает П. П. Серков, которые зависят от финансовых показателей компании [11, с. 155]. Это предложение также является более обоснованным, и для Сарпекова Р. К., который отмечает, что данный подход позволяет дифференцировать ответственность в зависимости от размера компании и приведет к снижению размера штрафов для малого и среднего бизнеса, для которых существующие штрафы являются существенными [12]

Согласно подпункту б) пункта 1 статьи 13 Закона Республики Казахстан «о рекламе» устанавливается запрет на рекламу деятельности финансовой (инвестиционной) пирамиды.

Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях под рекламой финансовой (инвестиционной) пирамиды определяет производство, распространение и размещение рекламы деятельности финансовой (инвестиционной) пирамиды, если эти действия не содержат признаков уголовно наказуемого деяния [90].

Важно отметить, что в настоящее время законодатель взял курс на криминализацию рекламы финансовых (инвестиционных) пирамид, в соответствии с которым были внесены изменения в Уголовный Кодекс Республики Казахстан [91].

Список использованной литературы

20. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226> (по состоянию на 01.05.2023 г.).
21. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Кн. 1. Общие
22. Рыжкова И. М., Торгаутова Б. А. Правовое регулирование конкурентных отношений в странах ЕАЭС // Законность и правопорядок в современном обществе. - 2015. - № 24. - С. 88-94.
23. Омрали Ж.О. Административная ответственность: реалии действующего законодательства республики Казахстан // Вестник Евразийской юридической академии имени Д.А. Кунаева. - 2010. - №25. С. 41-54.
24. Кельджанов Б. Существенные изменения в новом Кодексе об административных правонарушениях // <http://prokuror.gov.kz/rus/novosti/press-releasy/sushchestvennyye-izmeneniya-v-novom-kodekse-ob-admin-istrativnyh> (по состоянию на 01.05.2023 г.).

25. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях от 5 июля 2014 года № 235-V // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000235> (по состоянию на 01.05.2023 г.).
26. Рахметов С.М. Комментарий к Уголовному кодексу Республики Казахстан. - Алматы: Норма-К, 2016. – 752 с.
27. Таранов А.А. Комментарий к Кодексу Республики Казахстан об административных правонарушениях. В двух книгах. Книга 2. – Алматы: ТОО «Издательство «Норма-К», 2002. – 360 с.
28. Кельджанов Б. Существенные изменения в новом Кодексе об административных правонарушениях // <http://prokuror.gov.kz/rus/novosti/press-releasy/sushchestvennye-izmeneniya-v-novom-odekse-ob-admin-istrativny> (по состоянию на 01.05.2023 г.).
29. Бачурин С.Н. Новая редакция Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях (Комментарий к ст.ст. 861, 862) // Экономика и право Казахстана. - 2016. - №4. - С.19.
30. Серков П. П. Рассмотрение дел об административных правонарушениях в судах общей юрисдикции: научно-практическое пособие. - М.: Норма, 2009. - С. 155-162.
31. Сарпеков Р.К. Проблемы и перспективы дальнейшего развития административного законодательства Республики Казахстан // <http://www.parlam.kz/ru/blogs/sarpekov/Details/4/2305> (по состоянию на 01.05.2023 г.).

РАЗРАБОТКА РОБОТА ДЛЯ ЗАДАЧИ О МАРШРУТИЗАЦИИ

Ахметов Мейрамбек Илиясович
 Магистрант выпускного курса,
 Международный университет информационных технологий
 Казахстан, Алматы

АННОТАЦИЯ

Развитие компьютерных сетей приводит к усложнению их топологии. Эта тенденция ведет к необходимости разработки роботов для новых подходов к организации маршрутизации в компьютерных сетях. Главная задача маршрутизации - это повышение скорости передачи данных в компьютерных сетях. Усложнение структуры сети ведет к появлению новых протоколов маршрутизации, с помощью которых происходит процесс передачи данных. Это определяет сложность решения поставленной задачи: чем больше количество параметров учитывается, тем более громоздким становится алгоритм.

Данная диссертация посвящена исследованию различных алгоритмов и методов поиска. Разработка робота для задачи о маршрутизации. Изучая, основные техники разработки робота для задач маршрутизации и рассматривать проблемы этих методов во время проекта.

Цель диссертации- разработка протокола маршрутизации на основе интеллекта робота, учитывающего загрузку каналов связи, и на основании этого параметра, строящего маршруты для передачи данных между узлами сети.

Алгоритмы для решения ЗМТ

Алгоритмы, решающие ЗМТ, разделяют на точные, эвристические и метаэвристические, как показано на рисунке 1. Проведем краткий обзор по распространенным алгоритмам.

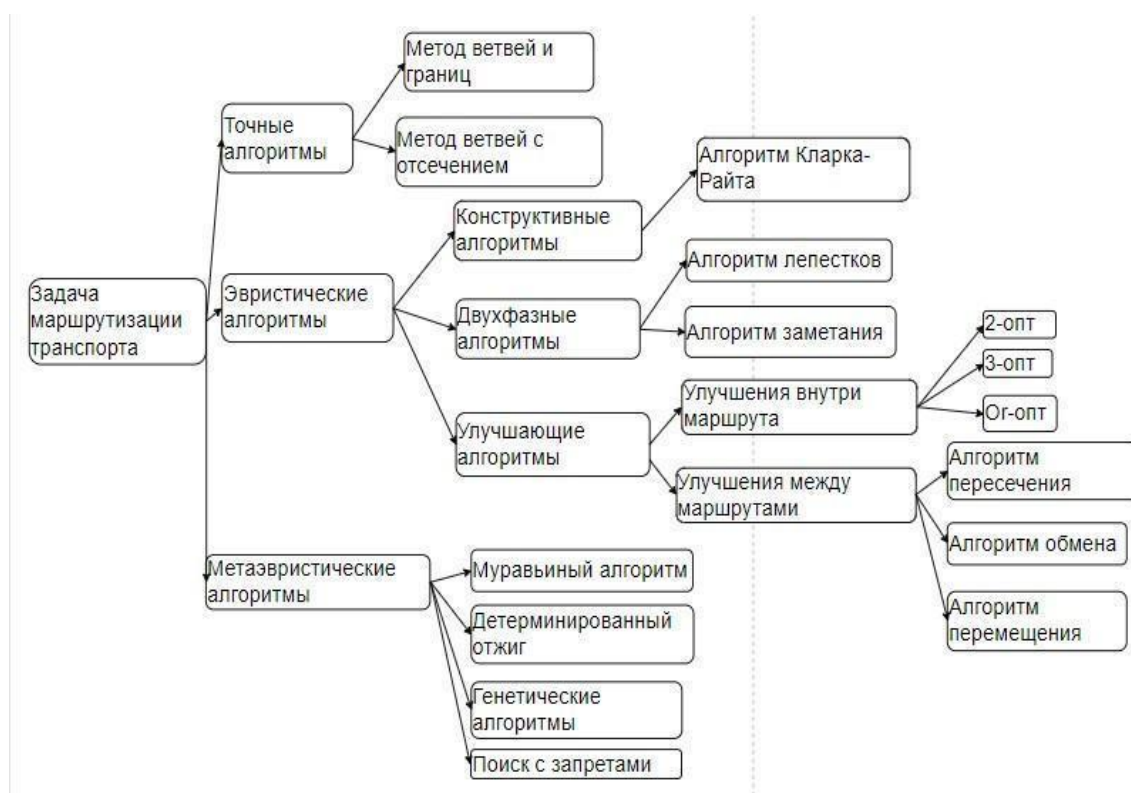

Рисунок 1 – Алгоритмы для решения ЗМТ

Точные алгоритмы

Данные алгоритмы предлагают вычислить все возможные решения, пока не будет достигнут лучший из них. Из-за того, что данная задача относится к классу NP-трудной, точные алгоритмы могут быть применены только для задач с малым количеством входных данных, поэтому они не подходят для решения реальных задач. В связи с этим, на практике больше всего применяют эвристические алгоритмы. Рассмотрим список из некоторых точных алгоритмов:

Рассмотрим метод ветвей и границ [20], который имеет следующие шаги для определения оптимального целочисленного решения:

найти оптимальное решение модели линейного программирования с релаксацией целых чисел; значения секционированного целого. Результатом будет новое ограничение и новое ограничение; создать два новых узла: один для ограничения и один для ограничения; решить свободную модель линейного программирования с новым ограничением, добавленным в каждом из этих узлов; ослабленным решением является верхняя граница в каждом узле, а существующее максимальное целочисленное решение (на любом узле) является нижней границей если процесс создает допустимое целочисленное решение с наибольшим значением верхней границы любого конечного узла, достигается

оптимальное целочисленное решение. Если возможное целочисленное решение не возникает, переходите от узла с наибольшей верхней границей;

Вторым методом рассмотрим метод ветвей с отсечением [21]. Метод основан на следующей идее. Если нижняя граница значений функции на подобласти дерева поиска больше, чем верхняя граница на какой-либо ранее просмотренной подобласти, то может быть исключена из дальнейшего рассмотрения (правило отсева). Как правило, минимальную из полученных верхних оценок записывают в глобальную переменную. Любой узел дерева поиска, нижняя граница которого больше значения, может быть исключён из дальнейшего рассмотрения.

Если нижняя граница для узла дерева совпадает с верхней границей, то это значение является минимумом функции и достигается на соответствующей подобласти.

Эвристические алгоритмы

Эвристические алгоритмы – это алгоритмы, которые будучи основанными на некоем правиле (эвристике), не всегда следующей из строгих математических принципов, в подавляющем большинстве случаев дают решение, близкое к точному.

Эвристические алгоритмы делятся на:

двухфазные алгоритмы;

конструктивные алгоритмы;

улучшающие алгоритмы.

Конструктивные алгоритмы. Это алгоритмы, которые шаг за шагом выстраивают решение, учитывая общую стоимость, которая получается в ходе решения.

Алгоритм лепестков [22]. Естественным расширением алгоритма развертки является создание нескольких маршрутов, называемых лепестками, и окончательный выбор путем решения заданной задачи разбиения формы.

Алгоритм заметания [23]. Так как в традиционной задаче ЗМТУГ узлы окружают центральное депо, алгоритм заметания применяется таким образом, как показано на рисунке 2:

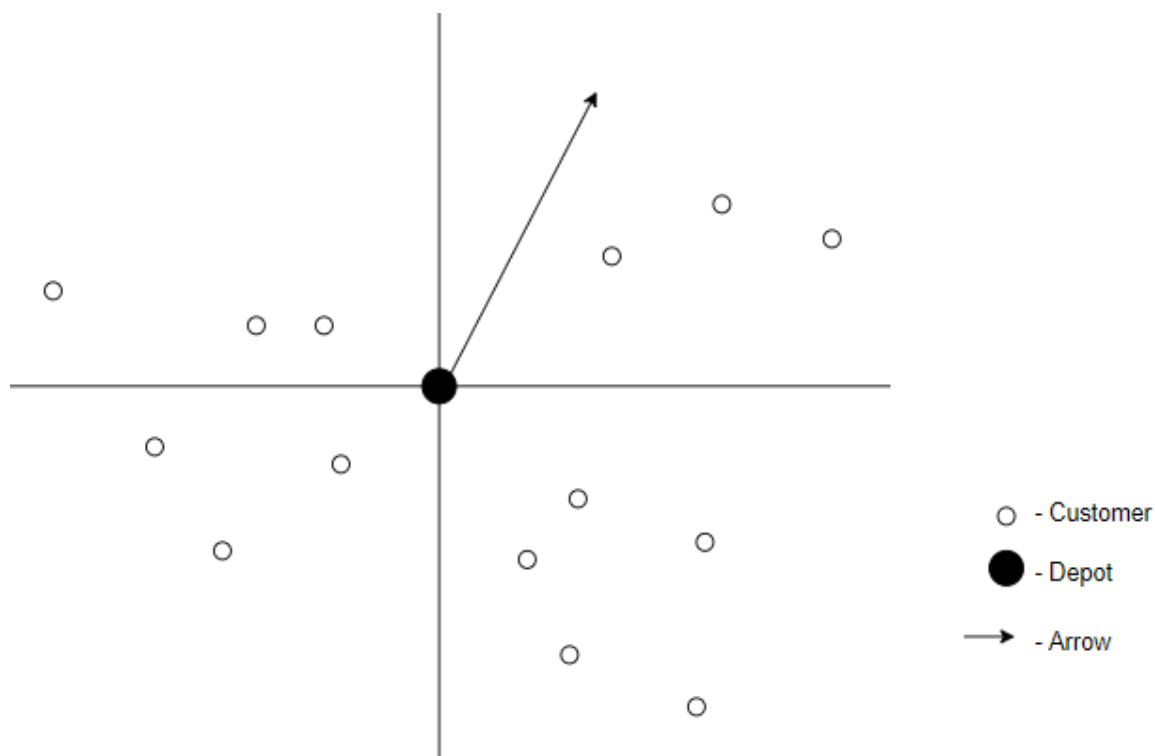

Рисунок 2 – Алгоритм заметания

радиальная линия с центральным депо в качестве центральной точки начинается с и проходит по узлам, окружающим депо, по часовой стрелке или против часовой стрелки;

когда первый узел встречается, он присваивается первому транспортному средству и проверяется на ограничение пропускной способности. Если он подходит, узел назначается как посещенный;

затем линия снова прокручивается для получения второго узла;

когда второй узел назначен, сначала применяется ограничение пропускной способности, и если оно проходит, оно назначается транспортному средству, и узел устанавливается как посещенный;

«подметание» продолжается до тех пор, пока емкость транспортного средства не будет полной или какие-либо ограничения не будут превышены;

затем процедура начинается с номера транспортного средства 2 для остальных узлов;

повторение процедуры длится до тех пор, пока все узлы не будут назначены транспортным средствам. Основные из улучшающих алгоритмов:

Улучшения внутри маршрута (intra-route): 1) 2-опт (2-opt);

2) 3-опт (3-opt);

3) Or-опт (Or-Opt).

Улучшения между маршрутами (inter-route):

пересекающий (Cross);

обмен (Exchange);

перемещение (Relocation).

Улучшающие алгоритмы внутри маршрута, изображенных на рисунках 3, 4, 5 для ЗМТ описаны в терминах -опт операций, которые в свою очередь были предложены Лином [2]. В данных алгоритмах удаляются рёбер из маршрута, и происходит соединение оставшихся сегментов во всех комбинациях. И если первое достигнутое улучшающие соединение (наиболее удачное) найдено, то новые изменения заносятся в маршрут. Если более невозможно найти подходящие варианты замен, то работа завершается. Для проверки -оптимальности решения требуется времени

Алгоритм 2-опт [2]. 2-опт алгоритм был предложен Croes [24] в 1958 году для решения

задачи коммивояжера. Основная идея заключается в том, чтобы пройти маршрут, как показано на рисунке 3, который пересекает себя и переупорядочивает его так, чтобы он этого не делал

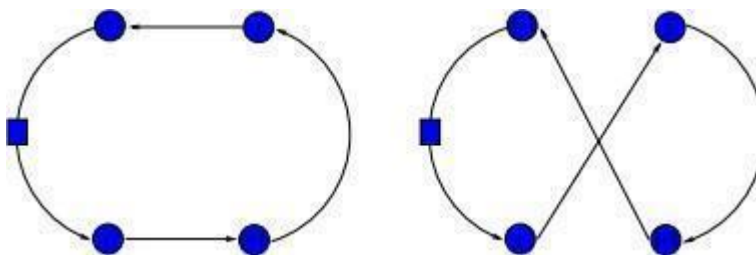

Рисунок 3 – 2-опт алгоритм

Алгоритм 3-опт [2].

3-опт алгоритм, представленный на рисунке 4, включает удаление 3-х соединений (или краев) в маршруте для создания 3-х суб-маршрутов. Затем анализируются 7 различных способов повторного подключения маршрута, чтобы найти оптимальный. Далее этот процесс повторяется для другого набора из 3 подключений, пока все возможные комбинации не будут проверены в маршруте. Он имеет временную сложность

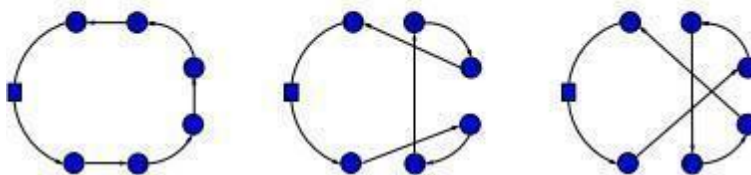

Рисунок 4 – 3-опт алгоритм

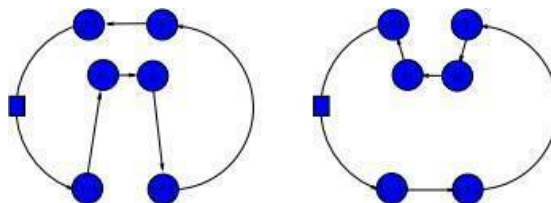

Рисунок 5 – Or-опт алгоритм

Улучшающие межмаршрутные алгоритмы кратко описываются в [3]. Оператор перемещения, представленный на рисунке 6, перемещает одного клиента в другой маршрут, в то время как оператор обмена, изображенный на рисунке 7, двух клиентов в двух разных турах, сохраняя свои позиции в турах. Оператор пересечения, как на рисунке 8, обменивает вторую часть двух разных маршрутов, сохраняя последовательность запросов в обменных частях маршрута.

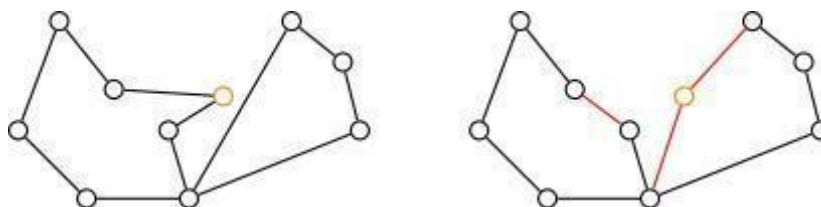

Рисунок 6 – Алгоритм перемещения

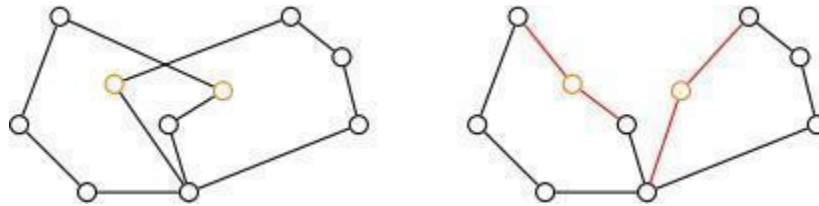

Рисунок 7 – Алгоритм обмена

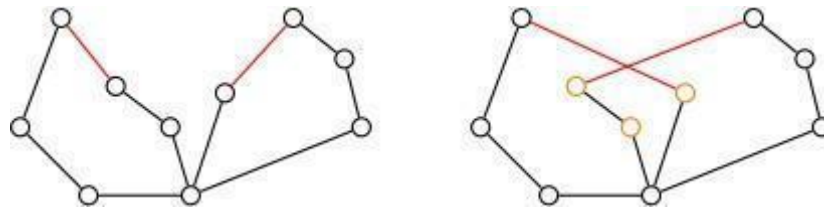
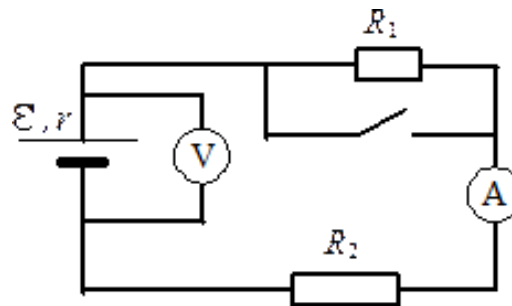

Рисунок 8 – Алгоритм пересечения

Текст статьи. Текст статьи. Текст статьи. Текст статьи. Текст статьи. «Цитата» [5, с. 255].
Текст статьи. Текст статьи. Текст статьи. Текст статьи.

$$a = \frac{v_2 - v_1}{t_2 - t_1} = \frac{v_2 - v_1}{t} \quad (1)$$

где: a — ускорение,

v_1 — скорость тела в момент времени t_1 ,

v_2 — скорость тела в момент времени t_2 ,

t — промежуток времени от t_1 до t_2 .

Сравним результаты теста производительности Christofides, Mingozzi and Toth (CMT) [16] по каждому экземпляру, с результатами разработанного эвристического алгоритма. Полученные данные запишем в таблицу 3. В качестве результативного параметра принимается общая стоимость проезда автомобиля из всех оптимизированных маршрутов. В первой колонке представлены экземпляры теста производительности, в количестве четырнадцати штук. Во второй колонке находятся лучшие результаты теста, в третьей – результаты полученные при помощи реализованного алгоритма перемещения.

	Лучшие значения стоимости маршрутов, полученные на основе исходных данных Christofides, Mingozzi and Toth(CMT)	Значения стоимости маршрутов, полученные разработанным алгоритмом
CMT1	524,61	594,97
CMT2	835,26	903,90
CMT3	826,14	961,39
CMT4	1028,42	1228,09
CMT5	1291,29	1625,01
CMT6	555,43	594,97
CMT7	909,68	903,90
CMT8	865,95	961,39
CMT9	1162,55	1228
CMT10	1395,85	1625
CMT11	1042,12	1438,90
CMT12	819,56	967,81
CMT13	1541,14	1438
CMT14	866,37	967

Таблица 3 – Результаты работы алгоритма

Проведя анализ по таблице 3, можно сказать, что полученные значения, разработанные эвристическим алгоритмом перемещения, близки к лучшим результатам данного теста производительности, которые были получены за последние 30 лет.

Список использованной литературы

- [1] Калянов Г.Н. CASE анализ . – М.: ЛОРИ, 1996. 250с.
 [2] Ryzhikov S.N. Management: management methods: textbook / S.N. Ryzhikov. - Moscow: INFRA-M, 2021. - 202 p.
 [3] Kovan S. E. Theory of anti-crisis management of the enterprise: a tutorial. – М.: KNORUS, 2019. – 232 p.
 [4] Kirichenko, T. T. Financial management / T. T. Kirichenko. - Moscow: Dashkov i K, 2018. - 484 p.
 [5] Описание платформы «1С: Предприятие» <http://v8.1c.ru/overview/>

ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА НОМЕНКЛАТУРАМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ

Серік Айғаным
Әл-Фараби атындағы
Қазақ ұлттық университеті
7M01505- География мамандығының
2 курс магистранты
Ғылыми жетекші: г.ғ.к., доцент
Сағымбай Ө.Ж.

Аңдатпа

Бұл мақалада автор география сабағында номенклатураны меңгере отырып, география пәнін оқыту барысында «топонимдерді» зерттеудің ерекшеліктері мен қажеттіліктеріне сипаттама береді, оқушыларға тапсырмалар беру арқылы зерттеушілік қабілеттерін ашуға және дамытуға бағыт береді. Сонымен қатар топонимикалық атауларды жеңіл түрде жаттауға мүмкіндік береді.

Кілттік сөздер: *топонимдер, карта, география, географиялық атаулар, номенклатура, географиялық объектілер.*

Географияны оқу кезінде қандай жоғары ғылыми түпкі мақсаттар қойылса да – табиғат пен қоғамның байланысын, табиғи ортаның даму заңдылықтарын, экономиканың дамуы мен орналасуын білу маңызды.

Географиялық объектілер атауларының жиынтығы әдетте әдістемелік әдебиеттерде географиялық номенклатура деп аталады. Сонымен бірге географияда атаулар жиынтығы топонимика, ал оны зерттеу топонимикалық зерттеулер деп аталады. Сонымен мектептегі географиялық номенклатураны зерттеу топонимиканың маңызды практикалық міндеттерінің бірі болып табылады. Жоғарыда атап өткеніміздей, топонимиканың мақсаты – географиялық атауларды жан-жақты зерттеу. Мектепте номенклатураны меңгеру үшін топонимиканың әртүрлі аспектілері пайдаланылады: атаулардың семантикалық мағынасын анықтау, олардың дұрыс жазылуы мен айтылуын белгілеу.

Географиялық номенклатура географиялық картаның құрамдас бөлігі болып табылады және онымен бірге зерттеледі.

Мектеп бағдарламасында қарастырылған әлемде бар географиялық атаулардың аз ғана бөлігін жатқа білу оқушылардан белгілі бір күш-жігерді қажет ететіні анық. Кейбір атаулар студенттерге мүлдем түсініксіз және олар дыбыстардың жиынтығы ретінде қабылданады, олар бірігіп шет тілінің кейде айтылуы қиын сөзін құрайды. Бұл сөз шын мәнінде қабылданатын қандай да бір нақты объектімен байланыспайды, ол ешқандай мағыналық жүк көтермейді. Бірақ үйренген кезде де, атау студенттің пассивті сөздік қорында жиі аяқталады және белсенді қолданбай оңай ұмытылады. Сондықтан мұғалімнің міндеті география пәнінің әдіс-тәсілдері арқылы жасалған түрлі әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы оқушылардың есімдерді есте сақтауын жеңілдету.

Мұғалім жаңа материалды бергенде алғаш кездескен атаулар дауыспен ерекшеленіп, анық айтылуы керек, қажет болса – буын, ең бастысы – дұрыс айтылуы керек. В.А.Жучкевич атап өткендей, «біз бұрыннан белгілі сөздерге қарағанда жаңа сөздерді естиміз». Біз таныс дыбысты бірінші дыбыстан түсінеміз.

Әрбір атау объектінің түрін (теңіз, көл, өзен, жота, тау, қала және т.б.) анықтайтын географиялық (номенклатуралық) терминмен бірге болуы керек.

Ең қиын атауларды тақтаға жазуға болады. Дегенмен, мектеп оқушылары картадан немесе тақтадан атаулардың жазылуын көріп қана қоймай, олардың айтылуын мұғалімнен естіп қана қоймай, өздері жазып алуы маңызды. Кейбір қиын атауларды дәптерге немесе контурлық

картаға маңдайша жазу арқылы бекітуге болады. Бұл әдіс өзінің жақсы баптауымен географиялық атаулардың емлесін меңгеруге өте пайдалы болып шығады. Тақта да сол мақсатта пайдалы болуы мүмкін - оқушы сұраққа ауызша жауап берудің орнына тақтаға атауларды жаза алады, ал екіншісі картадағы объектілерді көрсетеді.

Сәйкес объектілердің басқа, анағұрлым танымал (Чебоксары - Еділ бойындағы қала, Қара бұғаз - Новая Земля маңындағы және т.б. «Италиялық етік», Африка мүйізі), ілеспе пайдалы қазбалар (Норильск – никель рудасы, Қарағанды – көмір), тарихи оқиғалар, әсіресе Ұлы Отан соғысы (Брест – батыр-бекініс; Ладога көлі – «Өмір жолы») туралы.).

Атау жиі қайталанса, оқушылар оны тез меңгереді. Сондықтан сабақтарда географиялық атауларды мүмкіндігінше географиялық терминдермен және есімдіктермен алмастыра отырып, жиі қолданған жөн.

Көптеген авторлар оқушыларға атаулардың мағыналық мазмұнын ашудың пайдалылығын атап көрсетеді.

Біріншіден, әрбір жаңа атауды түсіндіру мүмкін емес екені анық. Негізгі материалдың қалыпты көрсетілуін бұзбау үшін ашылатын тақырыптардың саны жеткілікті түрде шектелуі керек. Мемориалдық атаулардың семантикалық мағынасы ашылуы керек, яғни. адамның, оқиғаның және т.б. Маңыздылығы жағынан келесі орында сипаттаушы атаулар, әсіресе зерттелетін аумақты сипаттауда пайдалы, яғни, табиғаттың немесе шаруашылықтың кез келген ерекшеліктерін көрсетеді (Полесье, Магнитная және т.б.).

Әсіресе, мұғалім мен студенттерге атаулардың едәуір санында кездесетін жергілікті географиялық терминдерді меңгеру өте пайдалы. Көрсетілгендей, терминдерді білу көбінесе атаудың мағынасын толық ашуға немесе кем дегенде оның маңызды бөлігін түсінуге мүмкіндік береді.

Сын есімдер көптеген атауларға еніп, географиялық термин аудармасымен қосылып, олардың мағыналық мазмұнын толық ашуға мүмкіндік береді.

Дегенмен, атауға кіретін сын есімдердің тікелей «аудармасы» есімнің өзін түсінуді қамтамасыз ете бермейтінін есте ұстаған жөн. Мысалы: Новгород енді атау пайда болған кездегідей «жаңа» қала емес, Ресейдегі ең көне қалалардың бірі. Географиялық атаулардағы қызыл сын есімі әрқашан түсті білдірмейді. Ескі орыс атауларында бұл «әдемі» дегенді білдіреді: Мәскеудегі Қызыл алаң - «әдемі алаң». Ал кейбір атауларда ғана қызыл заттың нақты түсімен байланыстырылады: Красноводск шығанағын қоршап тұрған және суда шағылысқан жартастардың түсіне байланысты осылай аталады; Вьетнамда Хонг Ха («Қызыл өзен») суының қызыл түске боялғанына байланысты осылай аталды.

Бұл мысалдардан атауды түсіндіру үшін сөзбе-сөз аудармамен шектелуге болмайтынын, оның сыртқы қарапайымдылығының астарында жасырылған географиялық мәнді нақтылау қажет екенін көруге болады. Ол үшін топонимикалық әдебиеттерден зерделеуге болатын атаулардың шығу тегінің жалпы принциптерімен кеңінен танысу қажет.

География мұғалімі институтта оқып жүргенде және мектептегі практикалық іс-әрекеті барысында біршама шектеулі есімдер тізімімен бетпе-бет келеді. Бұл атаулар тізімінің сипатты белгілеріне, ең алдымен, оған негізінен ірі нысандардың атаулары кіретіндігін қамтуы керек. Екінші ерекшелігі, оның атаулары табиғаты жағынан алуан түрлі – мұхиттар мен материктер, теңіздер мен ең ірі тау жүйелерінен бастап жекелеген шыңдардың, елді мекендердің, пайдалы қазбалардың кен орындарының атауларына дейінгі объектілерді білдіреді. Ақырында, үшінші ерекшелігі - олардың бүкіл жер бетінде таралуы, сондықтан дүние жүзі халықтарының әртүрлі тілдеріндегі деректер. Осы сан алуан атаулармен саналы түрде әрекет ету үшін мұғалімде олардың мектеп карталары мен оқулықтарға қалай түсетіні туралы түсінік болуы керек екені анық.

Ең алдымен мектеп номенклатуралық тізімдеріне енгізілген атаулар тек ірі нысандарды ғана емес, сонымен бірге олардың ішіндегі ең танымал, көпшілікке танымал екенін атап өткен жөн. Бұл дегеніміз, мұндай атаулардың барлығы жүздеген, тіпті мыңдаған рет шолу карталарында және атластарда, анықтамалықтарда, география оқулықтарында және ғылыми

монографияларда көрсетілген. Нәтижесінде олардың жазуы тұрақтанды және басым көпшілігінде өзгеріссіз қалды.

Бірақ номенклатураның абсолютті тұрақтылығына ең алдымен біздің динамикалық шындықты көрсететін географиялық атаулардың өзіндік ерекшеліктеріне байланысты қол жеткізу мүмкін емес. Номенклатураға әлемнің саяси картасының өзгерістері, жаңа географиялық ашылулар мен зерттеулер, жекелеген аумақтардың экономикалық дамуы әсер етеді. Осы факторлардың нәтижесінде жаңа мемлекеттер мен астаналар пайда болып, бұрыннан барлардың аттары өзгертіліп, жаңа географиялық нысандар ашылып, бұрын беймәлім жерлер әлемге әйгілі болады. Белгілі бір дәрежеде атаулардың қолданылған формаларының тұрақтылығына емле ережелеріндегі өзгерістер, сондай-ақ шетел атауларын беру ережелері әсер етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Аникина Т. Н. Юный географ. Топонимика // Школьная педагогика. — 2017. — No2.1. — С. 2-4.
2. Беленькая В.Д. Очерки англоязычной топонимики. М., Высшая школа, 1977, 227 с.
3. Веселовский С.Б. Топонимика на службе истории.- Истор. Зап.АН СССР. М., 1945, No 17,с. 24-52.
4. Гиляревский Р.С., Старостин Б.А. Иностранные имена и названия в русском тексте. Справочник. 2-е изд., перераб. и доп. М., Международные отношения, 1978, 240с.
5. Жучкевич В.А. Топонимика и работа с географическими названиями. – География в школе, 1969, No2, с.54-57.
6. Жучкевич В.А. Общая топонимика. 3 –е изд., перераб. Минск, Высшая школа, 1980, 288 с.
7. Жучкевич В.А. Личные имена в прошлом, настоящем, будущем. Проблемы антропонимики. М., Наука, 1970, 343 с.
8. Карпенко Ю.А. Лингвистика- география –история.- Славяноведение, 1970 ,No 4, с.64-70.
9. Марденский Н.А. Изучение топонимики.- География в школе, 1976, No 1, с .52-53.
10. Мгеладзе Д.С., Колесников Н.А. Слова топонимических происхождения (топонимы) в русском языке. Изд-во Тбилисского ун-та, 1965, 127 с.
11. Мурзаев Э.М. География в названиях. М., Наука, 1979, 167 с.
12. Мурзаев Э.М. Очерки топонимики. М., Мысль, 1974, с.382.

RASPBERRY PI 4 ШАҒЫН КОМПЬЮТЕРІ АРҚЫЛЫ ЦИФРЛАНҒАН ДЫБЫС СИГНАЛДАРЫНАН ДЫБЫС СИНТЕЗАТОРЫНЫҢ ПРОТОТИПІН ЖАСАУ

Аяжан Сәдуақасқызы

бакалавр 4-курс,

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,

Аңдатпа.

Мақалада Raspberry Pi 4 шағын компьютерінің барлық мүмкіндіктерін пайдаланып, дыбыс синтезаторын жасау қарастырылады. Raspberry Pi 4 құрылғысына анықтама берілді және соңғы үлгі болып табылатын Raspberry Pi4 шағын компьютерінің пайдалы және маңызды жақтары көрсетіледі. Raspberry Pi 4 шағын компьютері арқылы жасауға болатын дыбыс синтезаторына талдау жүргізіледі. Raspberry Pi 4-төрт ядролы ARM процессоры және 8 ГБ дейінгі жедел жады бар қуатты шағын компьютер. Бұл оны сандық сигналдарды өңдеу және нақты уақыт режимінде дыбыс шығару сияқты дыбыстық синтез есептерін шешуге өте қолайлы етеді. Осы мақалада аталған зерттеулердің көмегімен Raspberry Pi 4 шағын компьютері арқылы дыбыс синтезаторын жасауға болатын мүмкіндіктермен қорытынды нәтижелері жасалды.

Түйін сөздер: Raspberry Pi 4, синтезатор, прототип, контроллер.

Кіріспе.

Цифрланған аудио сигналға негізделген дыбыс синтезаторының прототипін жасау музыка өндірісі, дыбыстық дизайн және интерактивті қондырғылар сияқты әртүрлі контексттерде маңызды. Цифрланған аудио сигналды дыбыс синтезаторының негізі ретінде пайдалану арқылы нақты аудио жазбаларға негізделген жаңа дыбыстар мен текстуралардың кең ауқымын жасауға болады. Цифрланған аудио сигналға негізделген арнайы дыбыс синтезаторын құру арқылы музыканттар мен дыбыс инженерлеріне жаңа дыбыстық мүмкіндіктерді зерттеуге және шығармашылық қабілеттерін жаңа жолдармен көрсетуге мүмкіндік жасаймыз.

Цифрланған аудио сигналға негізделген дыбыс синтезаторының прототипін жасаудың өзектілігі нақты әлемдегі аудио жазбаларға негізделген бірегей дыбыстарды жасау мүмкіндігінде жатыр. Бұл дәстүрлі музыкалық аспаптармен мүмкін емес жаңа текстуралар мен дыбыстарды жасауға мүмкіндік беретін музыка жасау кезінде пайдалы. Бұл дыбыстық дизайнда да болуы мүмкін, мұнда кино, теледидар және ойын үшін арнайы дыбыстық эффектілер мен аудио жасауға мүмкіндік береді.

Дыбыс синтезі фильмдер мен бейне ойындарға дыбыстық эффектілер жасаудан бастап есту қабілеті нашар адамдарға көмекші технологияларды жасауға дейін көптеген практикалық қолданыстарға ие. Цифрланған аудио сигнал негізінде реттелетін дыбыс синтезаторын құру арқылы технологияны белгілі бір қолданбалар мен пайдалану жағдайларына бейімдеуге болады [1][2].

Негізгі бөлім.

Raspberry pi 4 шағын компьютерін пайдаланып цифрланған аудио сигналдардан аудио синтездің прототипін жасау аудио және бағдарламалауға қызықты және күрделі жоба. Міне, бастау үшін бірнеше қадамдар көрсетілген:

Raspberry Pi 4 құрылғысын аудио кіріс және шығыс интерфейсімен теңшеу. Raspberry Pi үшін USB аудио интерфейсін немесе HAT аудио тақтасын (жоғарыдан бекітілген аппараттық құрал) пайдалануға болады.

Жұмыс үшін аудио кітапхананы таңдау. Raspberry Pi үшін PyAudio, Pydub және Sonic Pi сияқты бірнеше аудио кітапханалар бар.

Синтезаторды жасау үшін пайдаланғыңыз келетін дыбыстық үлгілерді алу. Музыка, дауыстық жазбалар немесе дыбыстық эффектілер сияқты көздерден цифрланған дыбыстық үлгілерді пайдалануға болады.

Аудио үлгілерді жүктеу және басқару үшін таңдалған аудио кітапхананы пайдаланыңыз. Өртүрлі дыбыстарды жасау үшін үлгілерді өзгерту үшін сүзгілерді, эффектілерді және басқа дыбысты өңдеу құралдарын пайдалануға болады.

Өңделген аудио үлгілерден дыбыс патчтарын жасау арқылы синтезаторды жасау. Кіріс сигналдарын белгілі бір синтезделген дыбыстармен сәйкестендіретін патчтарды жасау үшін Pure data немесе Max / MSP сияқты бағдарламалық құралды пайдалануға болады.

Синтезаторды MIDI контроллеріне немесе басқа енгізу құрылғысына қосыңыз. Бұл жасаған дыбыстарды ойнатуға және оларды нақты уақытта басқаруға мүмкіндік береді.

Өртүрлі синтезделген дыбыстарды жасау үшін өртүрлі дыбыстық патчтармен және кіріс сигналдарымен тәжірибе жасап көруге болады.

Жобаның ерекшелігі бағдарламалау және дыбысты өңдеуге, сондай-ақ қолда бар жабдыққа байланысты болады.

Цифрланған аудио сигналды дыбыс синтезаторының негізі ретінде пайдалану арқылы нақты аудио жазбаларға негізделген жаңа дыбыстар мен текстуралардың кең ауқымын жасауға болады. Дыбыс синтезаторының прототипін жасау барысында Raspberry Pi 4 шағын компьютерін қолданамыз.

Raspberry Pi 4-төрт ядролы ARM процессоры және 8 ГБ дейінгі жедел жады бар қуатты шағын компьютер. Бұл оны сандық сигналдарды өңдеу және нақты уақыт режимінде дыбыс шығару сияқты дыбыстық синтез есептерін шешуге өте қолайлы етеді. Raspberry Pi 4 өртүрлі операциялық жүйелерде, соның ішінде Linux, Windows 10 IoT Core және тіпті Android нұсқаларында жұмыс істей алады. Ол жан-жақтылығымен, қол жетімділігімен және пайдаланудың қарапайымдылығымен өндірушілер, оқытушылар және әуесқойлар арасында танымал болды. Raspberry Pi 4 көмегімен пайдаланушылар электроникамен тәжірибе жасай алады, өздерінің "ақылды үй" жүйелерін жасай алады, мультимедиялық жобалар жасай алады және т.б [2][3].

Цифрланған аудио сигнал негізінде дыбыс синтезаторының прототипін жасау бірнеше кезеңдерден тұрады:

Синтезатор үшін негіз ретінде дыбыстық үлгіні таңдау. Бұл музыкалық аспап және айтылатын сөздің үлгісі. Аудио үлгіні сандық аудио станцияға (DAW), supercollider, Pure Data аудио бағдарламалау тіліне жүктейміз. Бұл дыбысты басқаруға және синтезаторда қолдануға болатын қызықты элементтерді шығаруға мүмкіндік береді.

Raspberry Pi 4 құрылғысын аудио кіріс және шығыс интерфейсімен теңшеу. Raspberry Pi үшін USB аудио интерфейсін пайдаланамыз және жұмыс үшін аудио кітапхананы таңдау керек. Олар: Raspberry Pi үшін PyAudio, Pydub және Sonic Pi аудио кітапханалары.

Жаңа дыбыстар мен текстураларды жасау үшін сүзгілеу, уақытты созу және қадамды өзгерту сияқты дыбысты өңдеу әдістерімен тәжірибе жасау. Дыбысты одан әрі өзгерту үшін реверб, кідіріс және бұрмалау сияқты эффектілерді қолдамыз.

Өңделген дыбыстық үлгіні синтезатор параметрлерімен сәйкестендіру. Бұл синтезатордың биіктігін тағайындауды немесе синтезатордың өртүрлі параметрлерін басқару үшін өртүрлі дыбыс элементтерін пайдалануды қамтиды. Синтезаторды MIDI контроллері немесе басқа сенсорлар сияқты өртүрлі енгізу құрылғыларымен тексереміз. Бұл синтезатормен нақты уақыт режимінде өзара әрекеттесуге және мәнерлі қойылымдар жасауға мүмкіндік береді. Дыбыстық үлгіні өндегеннен кейін, таңдаған синтезатор платформасында бағдарлама жасаймыз. Бұл компьютерде, мобильді құрылғыда жұмыс істейтін бағдарламалық жасақтама синтезаторы.

Синтезаторды енгізу құрылғысына қосу. Соңғы кезең, дайын болған дыбыстарды ойнатуға және оларды нақты уақытта басқаруға мүмкіндік береді. Дыбыстық синтезаторды қолдану арқылы-дыбыстарды өңдеп, басқа жаңа, дәстүрлі аспаптармен жасау қиын және мүмкін болмайтын ерекше, күрделі дыбыстарды шығару мүмкіндігіне ие боламыз [3][4].

Қорытынды.

Қорытындылай келе, Raspberry pi4 шағын компьютерін қолдана отырып, цифрланған аудио сигналдарға негізделген аудио синтезаторының прототипін жасау мүмкін және үнемді

және жан-жақты аудио синтез шешімін ұсынады. Raspberry pi4-те дыбыс синтезінің әртүрлі әдістерін енгізу ұтқырлық, төмен қуат тұтыну және пайдаланудың қарапайымдылығы сияқты артықшылықтарды қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, цифрланған аудио сигналдар мен алдынала өңдеу әдістерін қолдану жасалған дыбыстардың жоғары сапасына кепілдік береді және оларды дыбыс синтезі үшін оңтайландырады. Прототипті тестілеу және бағалау процесі дыбыс сапасы, өңдеу жылдамдығы және пайдаланушы тәжірибесі сияқты әртүрлі көрсеткіштерді талдауды қамтыды. Нәтижелер қанағаттанарлық болды, бұл прототиптің ең аз кідіріспен жоғары сапалы дыбыстар шығара алатынын және әртүрлі параметрлерді басқару үшін интуитивті пайдаланушы интерфейсін қамтамасыз ететінін көрсетеді.

Тұтастай алғанда, бұл прототиптің дамуы дыбыс синтезі технологиясының дамуына ықпал етеді және Raspberry pi4 шағын компьютерлерін әртүрлі дыбыс синтезі қолданбаларында пайдалану әлеуетін көрсетеді. Осы саладағы қосымша зерттеулер прототиптің өнімділігін арттыруға және дыбыс синтезі үшін машиналық оқыту алгоритмдерін біріктіру мүмкіндіктерін зерттеуге бағытталуы мүмкін [5].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Roady, A. (2015). *Sound Synthesis and Sampling*. Taylor & Francis.
2. Cook, P. R. (2002). *Real Sound Synthesis for Interactive Applications*. A K Peters, Ltd.
3. Chowning, J. (1973). The Synthesis of Complex Audio Spectra by Means of Frequency Modulation. *Journal of the Audio Engineering Society*, 21(7), 526-534.
4. Puckette, M. (1996). *Pure Data*. Proceedings of the International Computer Music Conference.
5. Smith, J. O. (2010). *Physical Audio Signal Processing for Virtual Musical Instruments and Audio Effects*. W3K Publishing.

ARDUINO АППАРАТТЫҚ ҚҰРАЛЫН ҚОЛДАНЫП MBLOCK БАҒДАРЛАМАСЫН ОҚЫТУДА STEM ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ

Ибраева Перизат Муратовна

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, ақпараттық технологиялар факультетінің 2-курс магистранты

Карилхан Нұржанар

Академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарУ, қолданбалы математика және информатика кафедрасының аға оқытушысы

Аңдатпа

Орта мектепте информатика пәнін оқытуда STEM білім беру технологиясының тиімділігі тәжірибе жүзінде анықталады. Әр білім алушының сабақтың соңында шағын жобаны құрастырып, моделін ұсынып, жұмыстың нәтижесін сезінуге түрткі болады. Оқушылардың қосымша, қолданба, бағдарлама жасамас бұрын Scratch бағдарламалау ортасынан алған білімін, Arduino аппараттық құралын қолданып электр схемасын құрастыра білгенін, тәжірибе жүзінде mBlock бағдарламалау ортасында визуализациялауға ықпал етеді. Сондықтан, “Орта мектепте mBlock бағдарламасын оқытуда STEM технологиясын қолданып, тәжірибе жүзінде нәтижесін анықтау” мақсаты қойылды. Аталған мақсатқа жету үшін, Scratch және Arduino аппараттық-бағдарламалау негізінде құрастырылған, mBlock ортасына инженерия және математика ғылымдарын ұштастырып, жоба құруды үйрететін мысал қарастырылады.

Робототехникаға қызығатын білім алушылардың қатары күннен-күнге артып келеді. Алайда, білікті мамандардан дәріс алып, өзінің қызығушылығын кәсібилікке айналдыруға бәрінің мүмкіндігі жете бермейді.

IT саласындағы жаңа кәсіптер атласын әзірлеу шеңберінде бағдарламалық қамтамасыз етуді, аппараттық-бағдарламалық кешендерді және коммуникациялық-есептеу инфрақұрылымын қоса алғанда, осы саланың барлық сегменттері зерделенді. Осы саланың Атласымен жұмыс аясында 13 терең сұхбат жүргізілді, 206 жетекші саладық сарапшылармен болашақты болжауға арналған сауалнама және форсайт-сессия ұйымдастырылды, оған IT саласынан 150 маман қатысты. Нәтижесінде 40 жаңа мамандық әзірленді, 6 трансформацияланатын және 9 жоғалып бара жатқан мамандық анықталды [1].

ҚР IT саласы мамандықтарының Атласы бойынша, болашақтың кәсіптерін таңдауға бағыт беріледі. Болашақтың мықты мамандарын бүгінгі күннен оқыту керек. Сондықтан, қазіргі жағдайда оқушылардың алгоритмдік, бағдарлама құру мәдениетін дамытумен айналысу ұсынылады.

«Есептеу ойлауын дамытудағы және есеп шығарудағы технологиялық жоба» атты мақалада технологиялық жобалардың қызметі Arduino тақтасы, mBlock бағдарламалық құралы және электронды сенсорлар сияқты технологиялық ресурстарды пайдалана отырып әзірленген құрал, білім алушылардың есептеуіш ойлау қабілетін дамытуға ықпал ететіні көрсетілді[2].

Әлемдік тәжірибеде, STEM технологиясын информатика пәнін оқытуда Scratch және Arduino UNO негізінде құрастырылған mBlock бағдарламалау ортасына қолданып оқыту әдістерін дамыту мүмкіндігі жоғары.

Бүкіл әлем бойынша алақан көлеміндей ғана Arduino UNO орта мектептерде кең тарағанын ақпарат көздерінен көруге болады. Құны төмен электрондық құрылғы оқушы энтузиастарының эксперименттер жүргізу тәсілін жандандырып, жоба үлгілерін құрастыруды үйреніп жатқанын, Instructables.com сайтында Arduino UNO жобаларының кітапханасынан, шығармашылықтың арқасында дамып келе жатқанын көруге болады. Бұл жоба құруға деген құлшынысқа күш-жігер сыйлады. Arduino кез-келген білім алушыға прототип жасауға және ойлап табуға мүмкіндік беру арқылы инженерлік білімнің демократиялық ратификациясына мүмкіндік берді.

Arduino табысының құпиясы, білім берудегі танымалдығы оның зияткерлік қолжетімділігінен гөрі, кең ауқымды параметрлерде пайдаланудың қарапайымдылығы және оның mBlock бағдарламалау ортасындағы мүмкіндігі.

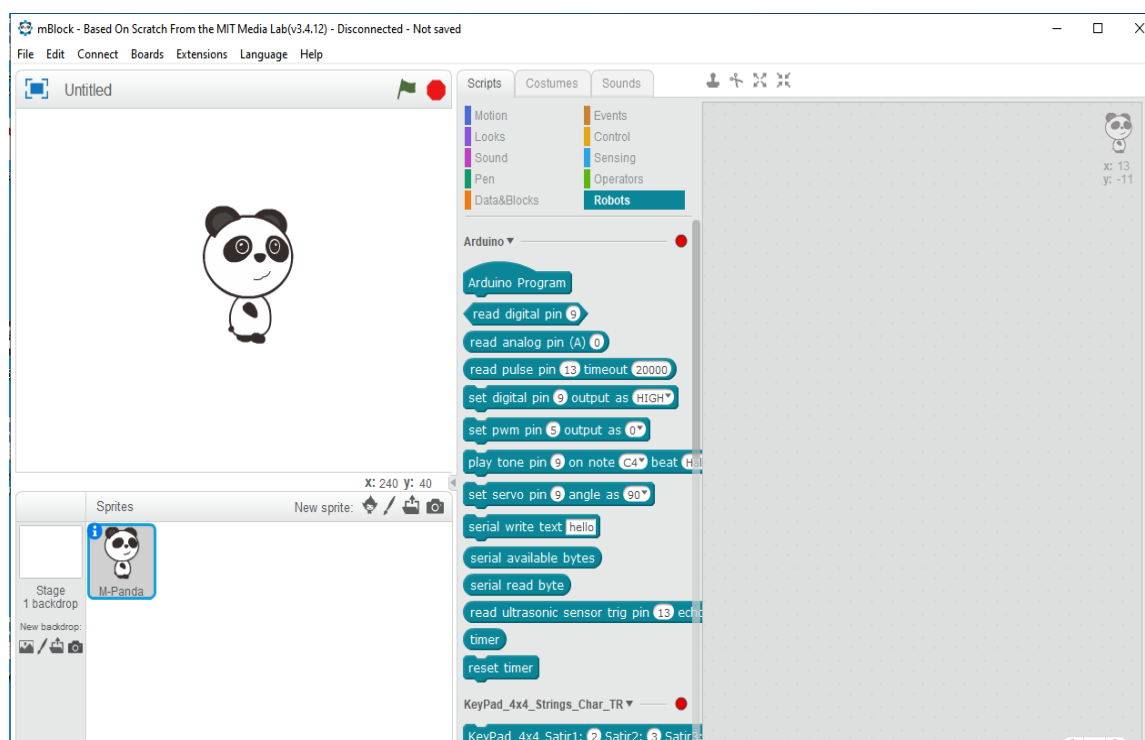
Scratch және Arduino UNO аппараттық бағдарламалау негізінде құрастырылған mBlock ортасына инженерия және математика ғылымдарын ұштастырып, оқушылардың орта мектепте құрастырған жобалары (қосымша, қолданба) кез-келген бағыттағы IT саласының маманы болуға бағыт береді.

Соңғы жылдары Arduino аппараттық құралы орта буын оқушыларына микроконтроллерлік бағдарламалаумен таныстыру үшін Scratch бағдарламасымен жұптастырылып, mBlock бағдарламалау ортасы мәтіндік кодтау орнына визуалды кодтау блоктарын пайдаланды. Scratch визуалды кодтау мен Arduino аппараттарының бір мезгілде интеграциясы қолжетімділікті кеңейтті, жаңалық ойлап табуға мүмкіндік берді.

Arduino аппараттық құралдары ақпарат көздеріне шолу бойынша жасаған қорытындыға келсек бүкіл әлем елдеріндегі мектептерде Arduino және Scratch-ті қолданатын кодтау зертханалары ретінде біріктірілген. Алдыңғы қатарлы әлем елдеріндегі мектептерде Arduino және Scratch қолдайтын кодтау зертханаларын арнайы курстарда жүргізеді екен.

Arduino - бұл әр түрлі қосымшаларда қолдануға болатын ашық бастапқы коды бар бір тақталы контроллер. Бұл әуесқойларға, оқушыларға және кәсіпқойларға арналған микроконтроллерлердің ең қарапайым және арзан нұсқасы микроконтроллерге негізделген жобаларды әзірлеу.

STEM білім беру технологиясының да басты талабы кіріктірілген пәндерден алған жан-жақты білімнің негізінде жоба, қосымша, қолданба жасап, моделін ұсыну. mBlock - бұл STEM білім беру жүйесінің мақсаттарына сәйкес жасалған бағдарламалық құралы. Бұл Science (ғылым), Technology (технология), Engineering (инженерия), және Mathematics (математика) сөздерінің бас әріптерінен тұратын, осы салалардағы оқу пәндерін білдіретін және барлығында қолданылатын танымал білім беру жүйесі. mBlock бағдарламалық ортасы барлық қажетті конструкцияларды қамтиды. (1-сурет).

1-сурет. mBlock бағдарламалық жасақтама ортасы.

mBlock терезесінің аспап қойындыларында скриптер, костюмдер, дыбыстар құрал-саймандарымен берілген. Скрипт қойындысында командалардың әрбір блогы өз атауымен,

және сонымен қатар өз түсімен боялған. Scratch терезесінен айырмашылығы робототехникаға байланысты көк түспен берілген Robots командалары бар. Бұл mBlock бағдарламасының балаларға көрнекі тартымдылығын қамтамасыз етеді және Scratch-пен ұқсастығы тереңірек меңгеруге ықпал етеді. Команданы дұрыс таңдау үшін балаға алдымен ол қандай түсті немесе қандай қызмет атқаратынын және сәйкесінше нені орындайтынын, қандай блокқа жататындығын еске түсіруге жеңіл.

mBlock бағдарламалық жасақтамасының құрамында барлық қажетті заттар бар алгоритмді ойлауды дамытуға және бағдарламалауға дайындауға арналған конструкциялар, инженерлік білім беруді бастау құралы ретінде қарастыруға болады. Бағдарламалық ортаның маңызды сипаттамасы, жас өнертапқыштар өздерін компьютерлік ойындарды бағдарламалаушы-әзірлеуші ролінде сезіне алады. Жас ұрпақтың инженерлік білімі мен техникалық шығармашылығы алдағы жылдарда ерекше маңызды сала бола беретіні бекер емес.

STEM білім беру жүйесінің негізі - ол жасай, өмір сүру және жобалау арқылы үйренуге бағытталған. Осы себепті балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес бағдарламалау білімін қамтамасыз ету үшін mBlock бағдарламалау ортасы әзірленген.

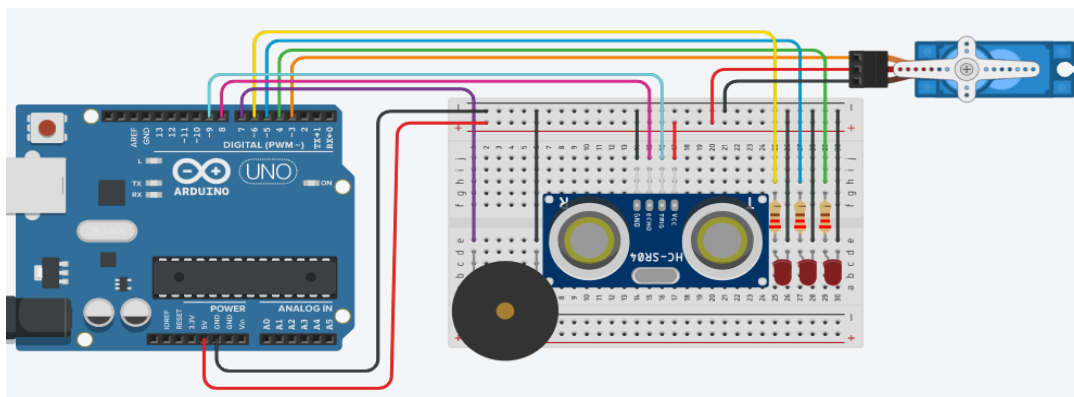
Мысалы, Arduino аппаратының көмегімен Distance Sensor жобасын mBlock бағдарламалау ортасында құру.

Бұл жобадан белгілі бір қашықтықты сезініп, жанып тұрған жарық диодтары бар қарапайым автоматты есік қосымшасы іске қосылады. Ультрадыбыстық қашықтық датчигі болып табылатын HC-SR04 бар буцер мен жұмыс серво моторы қолданылады.

Distance Sensor жобасы үшін қажетті тізбек элементтері:

1. Arduino UNO және USB Cable
2. 1 дана HC-SR04 Ультрадыбыстық қашықтық датчигі (4 түйреуіш)
3. 1 дана Серво Мотор
4. 1 буцер
5. 3 дана жарық диодтары
6. 3 дана 220 ом резистор (Қызыл, қызыл, қоңыр)
7. Breadboard тақтасы
8. Далдалық кәбілдер

Distance Sensor жобасының схемасы (2-сурет). Контурдағы жарық диодтары мен буцерлер арақашықтыққа сәйкес жарықтандырылады, ескертеді. Егер қашықтық датчигінің мәні 10 см-ден кем болса, серво моторы іске қосылады.

2-сурет. Distance Sensor схемасы

Бағдарлама 0-40 см арақашықтықта жұмыс істейді. Егер өлшеніп отырған қашықтық 40-30 см аралығында болса, онда бірінші жарық диодты шамдар жанып, буцер толық әуен ойнайды. Өлшеніп тұрған арақашықтық 30-20 см, екінші жарық диодты да жарықтандырылады, буцер жарты соққы ойнайды. Егер арақашықтық 20-10 см аралығында болса, үшінші жарық диодтары да жарықтандырылады, буцер ширек әуенде ойнайды. Егер өлшенетін қашықтық 10 см-ден кем болса, онда барлық жарық диодтары жарықтандырылады, буцер 8/1 әуенмен дыбысталады.

Серво моторының қолы 90 градуска дейін 0,1 секунд аралықпен қозғалып, қарапайым автоматты есік ашылады.

Distance Sensor бағдарламасының кодтары (3-сурет):

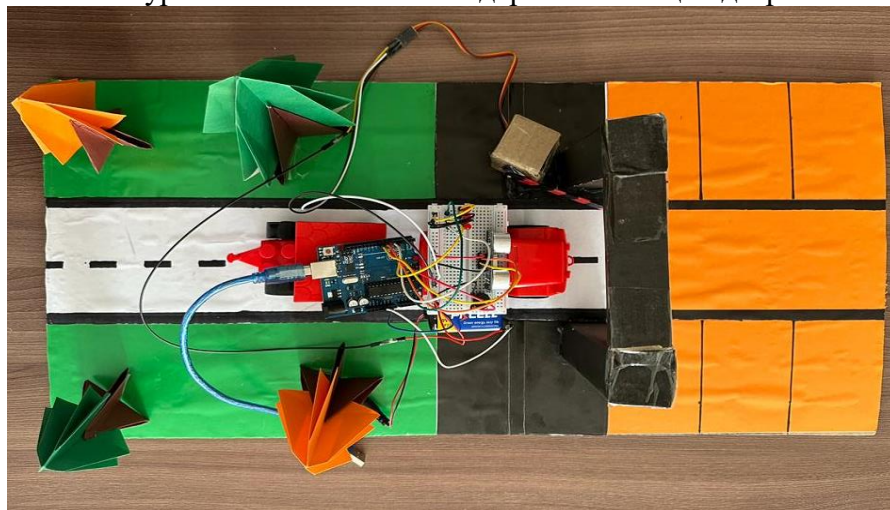
```

ArduinoProgram
set Servo_Motor_Acisі to 90
forever
  if 40 > Mesafe_Sensor then
    set digital pin 4 output as LOW
    set digital pin 5 output as LOW
    set digital pin 6 output as LOW
  if 40 > Mesafe_Sensor and Mesafe_Sensor > 30 then
    play tone pin 7 on note C4 beat Whole
    set digital pin 4 output as HIGH
    set digital pin 5 output as LOW
    set digital pin 6 output as LOW
  if 30 > Mesafe_Sensor and Mesafe_Sensor > 20 then
    play tone pin 7 on note C4 beat Half
    set digital pin 4 output as HIGH
    set digital pin 5 output as HIGH
    set digital pin 6 output as LOW
  if 20 > Mesafe_Sensor and Mesafe_Sensor > 10 then
    play tone pin 7 on note C4 beat Quarter
    set digital pin 4 output as HIGH
    set digital pin 5 output as HIGH
    set digital pin 6 output as HIGH
  forever
    set Mesafe_Sensor to read ultrasonicsensor trig pin 9 echo pin 8
    serial write text Mesafe_Sensor
    wait 0.5 secs
  
```

```

ArduinoProgram
forever
  if Mesafe_Sensor < 10 then
    play tone pin 7 on note C4 beat Eighth
    set digital pin 4 output as HIGH
    set digital pin 5 output as HIGH
    set digital pin 6 output as HIGH
    repeat until Servo_Motor_Acisі = 90
      set servo pin 3 angle as Servo_Motor_Acisі
      change Servo_Motor_Acisі by 1
      wait 0.1 secs
  else
    repeat until Servo_Motor_Acisі = 0
      set servo pin 3 angle as Servo_Motor_Acisі
      change Servo_Motor_Acisі by -1
      wait 0.1 secs
    set digital pin 4 output as LOW
    set digital pin 5 output as LOW
    set digital pin 6 output as LOW
  
```

3-сурет. Distance Sensor бағдарламасының кодтары

3-сурет. Distance Sensor жобасының моделі

ҚОРЫТЫНДЫ

Білім алушы шағын жобаны құрастырып, моделін ұсынып жұмыстың нәтижесін сезінуге мүмкіндігі мол. Оқушылардың қосымша, қолданба, бағдарлама жасамас бұрын Scratch бағдарламалау ортасынан алған білімін, Arduino аппараттық құралын қолданып электр схемасын құрастыра білгенін, тәжірибе жүзінде mBlock бағдарламалау ортасында визуализациялауға ықпал етеді. IT саласындағы жаңа кәсіптер атласын әзірлеу шеңберінде болашақ маманға қоятын талаптар айтарлықтай өзгерді. Сондықтан, келешекте де STREAM білім беру технологиясының мүмкіндіктерін кеңейтіп, оқушыларға Scratch және Arduino негізіндегі mBlock аппараттық бағдарламасын стандартты білім беру бағдарламасына енгізу ұсынылады.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Жаңа мамандықтар мен кәсіптердің Атласы (enbek.kz)
2. Paucar-Curasma, R., Villalba-Condori, K.O., Jara, N.J., Llamoca, R.Q., Tovar, R.F.U., Malpartida, K.F.C. Technological project in the development of computational thinking and problem-solving (2022) 2022 17th Latin American Conference on Learning Technologies, LACLO 2022, DOI1109/LACLO56648.2022.10013445
3. mBlock дегеніміз не? | Блог-код <https://blogkod.com>
4. “Scratch”-ing computational thinking with Arduino: A meta-analysis Aamir Fidai, Mary Margaret Capraro, Robert M. Capraro *Aggie STEM and Texas A&M University, College Station, United States*
5. Instructables.com
6. <https://www.arduino.cc/>

АНАЛИЗ ТЕХНИКО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЗДАНИЙ ИЗ ОБЪЕМНЫХ МОДУЛЬНЫХ БЛОКОВ, РАЗРАБОТАННЫХ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ТЕХНОЛОГИЙ ИНФОРМАЦИОННОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ

Кельдибеков Асхат Канатулы

магистрант 2 курса,

Цыгулев Денис Владимирович

кандидат технических наук, доцент

НАО Евразийский Национальный университет им Л. Н. Гумилева,

Казахстан, г. Астана

Сравнительная оценка зданий из объемных модульных блоков была основана следующих рабочих проектах: «Многоквартирный жилой комплекс со встроенными помещениями и паркингом, расположенный по адресу: г. Астана, р-н Есиль, улица Е67, уч. 8, 8/1, Блок 3» (здание 1) и рабочий проект «Многоквартирный жилой комплекс, расположенный по адресу: г. Астана, район "Есиль", район улицы Е542 (проектное наименование), участок 6", Блок 4» (здание 2) и Здание 3, выполненное по традиционной технологии строительства – из монолитного железобетона. При сборке МЖК 1 применялось 4 основных типоразмера модульных блоков, отличие которых заключалось в длине объемной единицы – 5.6 м., 6 м., 6.5 м., и 7 м. Касательно назначений помещений модульных блоков было разработано 2 типа – для жилого и технического этажей. Цокольный этаж запроектирован из монолитных конструкций, в последующем размещением в нем встроенных помещений. Типовые этажи зданий из объемных модульных блоков состоят из 14 блоков жилого назначения и двух блоков лифтово-лестничного узла. Основные сопоставляемые показатели зданий представлены на рис. 1, 2, 3, 4 и в таблице 1.

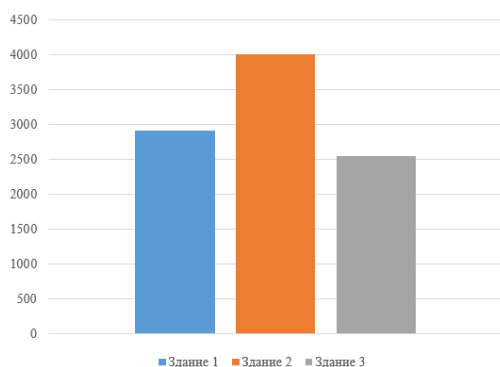

Рисунок 1. Общая площадь зданий, кв. м.

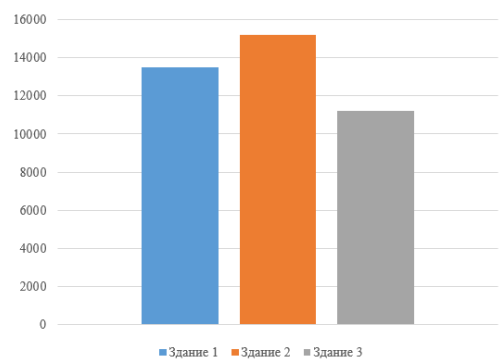

Рисунок 2. Строительный объем, куб. м.

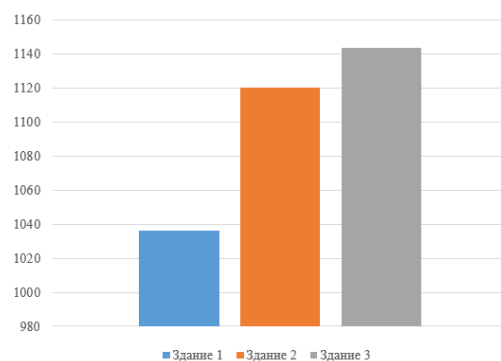

Рисунок 3. Расход бетона, куб. м.

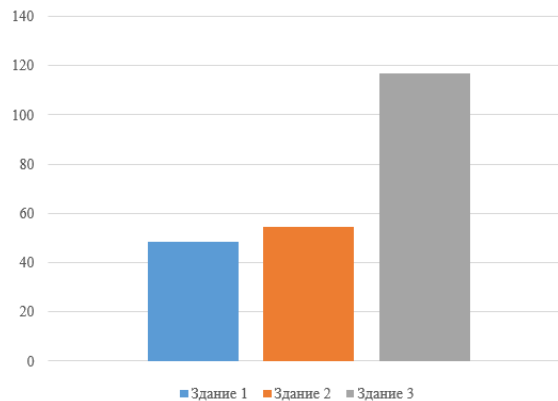

Рисунок 4. Расход арматуры, т.

Таблица 1. Техничко-экономические показатели зданий

№	Наименование показателя	Здание 1	Здание 2	Здание 3
1	Общая площадь здания, кв. м.	2906,74	4004,4	2541,2
2	Строительный объем, куб. м.	13516	15222,7	11202
3	Расход бетона, куб. м.	1036	1120	1143,6
4	Расход арматуры, т.	48,64	54,4	117
5	Количество ОБ, шт.	144	144	-

Разница показателей Зданий 1 и 2 обуславливается тем, что первом случае использовалось несколько типов блоков, различных по длине (6 ... 7 м.), при этом основную часть секции составляли блоки длиной 6.5 м, а во втором здании основное количество используемых блоков представлено исключительно объемными блоками длиной 7 метров. Разница в 0.5 метра позволила увеличить площадь типового блока на 7%, а его объем увеличился на 5,25 м³. При этом средний расход арматуры, необходимой для ОБ 6.5x3.5 м. составлял 380 кг, а для блока размерами 7x3.5 м требовалось на 10.6% больше арматуры – около 425 кг.

Касательно затрат времени, затраченного на разработку проекта каждого здания предоставлены следующие данные: среднее время, затраченное на проработку одного объемного модульного блока для Здания 1 составляло около 3 часов, учитывая, что секция состоит из 144 блоков, то общее время, затраченное на проектирование данного блока, составляет 432 часа, что эквивалентно 3 месяцам проектирования – наиболее распространенные сроки, которые отводят для разработки проекта монолитного жилого комплекса. Данные показатели обуславливаются тем, что при проектировании данного здания из объемных модульных блоков впервые применялись принципы BIM-технологий, которые потребовали на начальных этапах работы активной координации и коммуникации между специалистами проекта, а также значительное время отводилось на создание и проработку библиотеки типов объемных модульных блоков для проектируемого здания. В последующем, при разработке модели Здания 2, время которое необходимо было затратить на разработку одного ОБ уменьшилось в двое, что составило около 1.5 часов чистого времени работы. Обуславливается данное сокращение длительности разработки проекта здания из объемных модульных блоков, тем что количество типоразмеров используемых блоков, составляющих здание, сократилось до одного, размерами 7x3.5 метров.

Главным показателем эффективности применения объемных блоков является сокращение затрат труда, особенно на строительной площадке. В качестве основной расчетной единицы для исчисления показателей трудозатрат принимается 1 м приведенной общей площади. Суммарная трудоемкость строительства объемно-блочных зданий при применении блоков высокой заводской готовности составляет 17,5-18 чел-ч/м² приведенной общей площади, при этом трудоемкость на строительной площадке составляет 4-4,5 чел-ч/м² приведенной общей площади.

Сокращение трудоемкости на площадке достигается прежде всего вследствие переноса на завод-изготовитель наиболее трудозатратных строительных процессов, к числу которых (таблица. 2) относятся установка инженерного оборудования, устройство полов, отделочные работы, в том числе облицовочные. Следовательно, основным резервом сокращения построечной трудоемкости является повышение степени заводской готовности блоков. Большое значение имеет также качество продукции, выпускаемой заводами объемно-блочного домостроения: при низком качестве продукции завода изготовителя ОБ, на строительной площадке возникает необходимость в дополнительных работах по устранению заводских дефектов, что приводит к увеличению трудоемкости на строительной площадке.

Существенным потенциалом сокращения трудоемкости строительных работ является также уменьшение количества доборных элементов, а именно сокращение количества монтажных элементов. В настоящий момент в зданиях из объемных блоков, на 1000 м² приведенной общей площади приходится в среднем 170-200 монтажных элементов. При

сокращении числа монтажных элементов до 120-150 на 1000 м приведенной общей площади трудоемкость на площадке возведения здания из модульных единиц может быть сокращена на 0,3-0,4 чел-ч/м², в том числе за счет применения фабрично изготовленных элементов для нулевого цикла - на 0,08-0,1 чел-ч/м², для кровли - на 0,12-0,15 чел-ч/м².

Также следует отметить, что показатели заводской трудоемкости изготовления объемных блоков зависят от производственных мощностей завода-изготовителя по их выпуску. Чем они выше, тем ниже показатели заводской трудоемкости как по отдельным показателям, так и по производственному процессу в целом.

Резервами сокращения заводской трудоемкости являются совершенствование технологии изготовления, комплектации и отделки блоков, а также их конструктивных решений, обеспечивающее сокращение расхода материалов и упрощение технологии изготовления изделий. К числу мероприятий по совершенствованию производства относятся: уменьшение количества комплектующих элементов (формование блока одновременно с внутренними перегородками, что обеспечивает экономию заводских затрат труда в размере 0,3-0,5 чел-ч/м² приведенной общей площади, изготовление цельноформованных блоков лестниц и т.д.); сокращение расхода стали (затраты труда на изготовление арматуры и закладных деталей составляют в среднем 0,06-0,08 чел-ч/кг стали); увеличение размера объемных блоков; широкая механизация и автоматизация процессов по комплектации блоков инженерным оборудованием и их отделке (трудоемкость этих работ в заводских условиях должна быть ниже показателей трудоемкости их выполнения на строительной площадке не менее чем на 20-30%, а при высокомеханизированном производстве должна сокращаться на 50% и более). За счет перечисленных мероприятий, заводские затраты труда потенциально могут быть сокращены на 2,5-3,5 чел-ч/м² приведенной общей площади.

В результате снижения построчных и заводских затрат труда сокращаются и суммарные затраты труда. Исходя из этих трех показателей, устанавливается заводская готовность зданий, которая характеризуется отношением заводской трудоемкости к суммарным затратам труда.

**Таблица 2. Показатели затрат в зданиях, состоящих из объемных блоков
(в чел-ч/м² приведенной площади)**

№	Виды работ	МнЗГ		ОЗГ		МЗГ	
		З	С	З	С	З	С
1	Изготовление сборных железобетонных	7,25	-	7,25	-	7,25	-
2	Комплектация объемных блоков	0,8	-	0,8	-	0,8	-
3	Монтаж сборных элементов	-	1,05	-	1,05	-	1,05
4	Заполнение оконных и дверных проёмов	0,65	-	0,65	-	-	-
5	Сан-тех. и эл-тех. работы, в том числе: установка инж. оборудования и электроосвещения санузлов, то же, кухня	-	2,7	1,65	0,25		0,25
		-	(0,95)	(0,65)	-	(0,65)	-
		-	(0,6)		-	(0,45)	-
6	Устройство ограждений и полов в лоджиях	-	0,15	0,1	-	0,05	-
7	Устройство ограждений и полов на лестницах	-	0,1	0,05	-	0,1	-
8	Монтаж лифтов и оборудования	-	0,8	0,65	-	0,65	-
9	Устройство полов: подготовка чистые полы	-	0,9	0,7	-	0,7	-
		-	0,4	-	0,4	0,3	-

Таблица 2. Показатели затрат в зданиях, состоящих из объемных блоков (в чел-ч/м² приведенной площади). Продолжение

№	Виды работ	МнЗГ		ОЗГ		МЗГ	
		З	С	З	С	З	С
10	Отделочные работы:						
	подготовка поверхности под окраску и оклейку обоями	0,3	-	0,3	-	0,3	-
	окраска стел и потолков	-	0,55	-	0,55	0,3	0,1
	оклейка стен обоями	-	0,65	-	0,65	0,4	-
	облицовка стен керамической плиткой	0,45	-	0,45	-	0,45	-
11	Прочие работы (включая подземную часть)	-	0,85	-	0,85	-	0,85
12	Итого	9,8	8,6	12,95	4,1	14	2,5
13	Всего – суммарные затраты труда	18,4		17,05		16,5	
14	Заводская готовность зданий (в %)	53,3		78		84,9	

Примечание: З – на заводе-изготовителе, С – на строительной площадке

Оптимальная степень заводской готовности зданий в современных условиях составляет около 75%. При этом имеется в виду, что некоторые отделочные работы (окончательная окраска стен и потолков, оклейка обоями, настилка чистых полов) более целесообразно выполнять на строительной площадке при условии комплектации блоков соответствующими материалами. Если производить указанные работы в заводских условиях, то на строительной площадке может возникнуть необходимость в повторном выполнении их из-за дефектов, которые появляются при транспортировке и монтаже блоков. В перспективе заводская готовность зданий может быть повышена до 80-85% в результате применения готовых элементов в конструкциях нулевого цикла и кровли, а также новых отделочных материалов.

Список литературы:

1. Arashpour M., Kamat V., Bai Yu., Wakefield R., Abbasi B. Optimization modeling of multi-skilled resources in prefabrication: Theorizing cost analysis of process integration in off-site construction // Automation in Construction. 2018. Vol. 95. Pp.1-9.
2. Gao Y., Tian X.-L. Prefabrication policies and the performance of construction industry in China // Journal of Cleaner Production. 2020. Vol. 253. P. 120042.
3. Вильман, Ю. А. Технология строительных процессов и возведение зданий. Современные прогрессивные методы [Текст] / Ю.А. Вильман. - Москва: Издательство Ассоциации строительных вузов, 2015 – 336 с.
4. Кувшинов, В.В. Монтаж быстровозводимых зданий [Текст] / В.В. Кувшинов, Е.А. Бынячева. – Москва: АСТ. - 2014 - 265 с.
5. Кузнецова, Е.В. Быстровозводимые и мобильные здания и сооружения: перспективы использования в современных условиях [Текст] / Е.В. Кузнецова. - Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. - 302 с.

ҒАРЫШТЫҚ СУРЕТТЕРДІ ҚОЛДАНУ АЯСЫ*Кеменгали Нурсана**2 курс магистранты**Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті**Қазақстан, Астана қ.*

Аннотация: Бұл мақалада ғарыштық суреттердің қолдану саласы сипатталды. Қашықтан зерттеу үшін арнайы аппараттар, жерсеріктер құрастырылып ғарышқа ұшырылады. Жерсерік көмегімен алынған деректермен Жерді толығымен бақылап, онда болып жатқан құбылыстарды, өзгерістерді зерттей аламыз. Әскери, ауылшаруашылық, орман шаруашылық, метеорология мен климат салаларында, картография, теңіздер мен мұхиттарда, гидрология, қалаларда, елді-мекендерде инфрақұрылымды жоспарлау және құрылыс қызметін бақылау, халық санын бақылау, қоршаған ортаны қорғау, табиғи апаттардың алдын алу, табиғи ресурстарды анықтауда спутниктік суреттер деректері көмектеседі.

Түйін сөздер: спутник, ауылшаруашылық, орман шаруашылығы, картография, гидрология.

Спутниктік деректер жердің ресурстарын, экожүйелерін және оқиғаларын тиімді картаға түсіруге және бақылауға мүмкіндік береді. Ақпарат әртүрлі ғылыми, әкімшілік және коммерциялық қосымшалар үшін пайдаланылуы мүмкін. Спутниктік деректерге негізделген нақты ақпарат пайдаланушыларға біздің адамдар біздің қалаларымызға және қоршаған ортаға қалай әсер ететіндігін түсінуге көмектеседі, ал бұл өз кезегінде деректерге негізделген шешімдер мен әрекеттер жасауға мүмкіндік береді. Жергілікті жерсеріктік деректерге қол жетімділік дәл қазір болып жатқан оқиғаларға, үлкенді-кішілі масштабтарда әрекет етуге мүмкіндік береді [1].

Маңызды қосымшалар ауылшаруашылық, орман шаруашылығы, қала құрылысы, сақтандыру, энергетика және қауіпсіздікке байланысты операторлар мен басқа салалардың мүдделеріне қызмет етеді. Қолданбалардың көлемі өте үлкен және жаңа инновациялардың арқасында тез өсуде. Жерсеріктік деректерді қолдану аясына тоқталсақ.

Ең алғаш метеорология мен климат салаларында жерсеріктік деректер қолданыла бастады. 1970 жылға дейін спутниктік суреттер тек осы мақсаттар үшін қолданылып келді. Ғылым үшін атмосфера мен бұлттар жамылғысы жайлы, метеорологиялық процесстер туралы жаңа деңгейлі ақпарат көзі бола алды. Сонымен бірге жылулық балансы, атмосферадағы аэрозол, бұлттардың жоғары бөлігіндегі температура, озон қабатының жағдайы сияқты экологиялық мәнге ие жаһандық өзгерістерді бақылауға мүмкіндік туғызды [2]. Метеорологиялық жағдайларды болжау, синоптикалық позицияны талдау, бұлттылық пен жауын-шашын аймақтарын болжау спутниктік деректер қолданылады. Жерді қашықтықтан зондтаудың маңызды жетістіктеріне атмосфераның тік профильдерін, яғни, температура, ылғалдылық және тағы басқаларын жедел анықтау жатады. Тік атмосфералық профильдердің спутниктік зерттеулер нәтижелері метеорология мен авиация үшін үлкен үлес қосты. Бұл ақпарат ауа-райының сандық модельдерін құру, ұзақ мерзімді жаһандық температураның өзгеруін бақылау, климаттың атмосфера параметрлерімен байланысын зерттеу, атмосфераның сандық модельдерін нақтылау кезінде қажет.

Кеңінен қолданылатын салалардың бірі – картография. Аэрокосмостық түсірілімдер карта жасауда маңызды деректері болып келеді. Бұл материалдар топографиялық карта, тематикалық карта, фотокарта, аз зерттелген мен зерттелуі қиын жерлерді картаға түсіру үшін қолданылады. Суреттер геологиялық, геоморфологиялық, гидрологиялық, океанологиялық, метеорологиялық, ландшафттық карталарды, топырақ карталарын және орман таксациясын жаңарту үшін кеңінен қолданылады. Тақырыптық карталарды жасау кезінде ғарыштық

суреттерді пайдалану көптеген бөлшектерді көрсетуге мүмкіндік береді, яғни карталардың табиғи үлгіге көбірек сәйкестігіне әкеледі.

Ауыл шаруашылығында қашықтан зерттеу деректерін қолдану. Ауыл шаруашылыққа арналған жерлерді бақылау қиынға соғады. Өйткені табиғи құбылыстар, жерді бақылау станцияларының аса қатты дамымауы өз кезегінде біршама қиындықтар тудырады. Осындай факторлардың әсерінен аграрлық сала өнімінің өсуі баяулайды. Сондықтан ғарыштық деректер осы мәселелерді шешуге жол ашады. Жерсеріктер арқылы егіс алқабының картографиялық кескінін алады. Жерсеріктік бақылау арқылы агротехникалық жұмыстардың сапасын, уақытын қадағалайды. Топырақтың жағдайына, егістің сапасына, дақылдарға мониторинг жүргізеді. Жердің эрозияға ұшырауы, кеуіп қалуы, құнарлығының жоғалуы, жәндіктерді, ауруларды алдын алуға, бақылауға мүмкіндіктер тудырады [3].

Жерсеріктік суреттер арқылы орман шаруашылығының жай-күйін, өзгерістерді, оларға әсер ететін сантүрлі факторларды бақылайды. Орман шаруашылығын жоспарлау, орман өртінің алдын алу, ағаштың заңсыз кесілуіне жол бермеу мақсатында қашықтықтан бақылау материалдары қолданылады. Қазіргі уақытты орман өртінің табиғи өртенуі жершары үшін үлкен мәселелердәі бірі. Жануарларға, адамдарға, өсімдік әлеміне көптеген зиянын тигізуде. Осы жағдайды алдын алуда барлық әдістер пайдалануда. Соның ішінде ғарыштық деректер инфрақызыл каналдар көмегімен өрт ошақтарын анықтауға, оларға қарсы қауіпсіздік шараларын қолдануға, өртті өшіруде ресурстарды тиімді пайдалануға мүмкіндік береді. Қашықтықтан зондтау сонымен қатар өрт ошақтарына қол жеткізу маршруттарын және эвакуация жолдарын жоспарлауға мүмкіндік береді, бұл орман өрттерінің алдын алу және сөндіру үшін қажетті ресурстарды оңтайлы пайдалануға мүмкіндік береді.

Ғарыштық деректер теңіздер мен мұхиттарды толығымен және жеке бөліктерін бақылауға мүмкіндік береді. Жылы инфрақызыл диапазондар көмегімен түсірілген түсірілімдер температураның жаһандық таралуын, мұхит суларының ағу динамикасын, әртүрлі толқындарды, құйындарды, фронттарды зерттеуде көп үлесін қосты. Теңіз деңгейін, айсбергті бақылау, рельефтерді, толқын беттерін, су температурасын анықтауға болады. Су түбіндегі байлықтарды бақылауға көмектеседі. Мысалы, заңсыз балық аулаудың алдын алу, мұнай төгілуін анықтау, судың ластануы. Теңіз тасымалы үшін де маңызға ие [4].

Гидрология саласында көл, өзен, батпақ күйін анықтайды. Өзен мен көлде су жиналып қалуна, су тасқынына, мұз қатуына, судың сапасына, жерасты суларының мөлшеріне, қар суларына, жер жамылғысының(топырақтың) құнарлығына мониторинг жүргізеді. Ғарыштық суреттер өзендердегі, көлдердегі, су қоймаларындағы жағымсыз процестердің дамуын бақылауға, олардың пайда болу мүмкіндігі мен ағынының сипатын болжауға, олардың салдарын анықтауға және зақымданудың барлық түрлерін бағалауға мүмкіндік береді. Сантүрлі гидрологиялық зерттеулер жұмысына жерсеріктік деректер көмектеседі.

Қаларда, елді-мекендерде инфрақұрылымды жоспарлау және құрылыс қызметін бақылау, халық санын бақылау үшін жоғары ажыратымдылығы бар жерсеріктік кескіндер пайдаланылады. Урбанизацияның өсуі қалалардың аумағының кеңеюіне, көлік санының артуына, жолдардың дамуына, көптеген өнеркәсіптердің ашылуына себепкер болып отыр. Осыған сәйкес ғарыштық суреттер қаладағы адамдардың тығыздығы, тұрғын үйдің тығыздығы, экономикалық, экологиялық жағдайларға кеңінен баға бере алады. Инфрақұрылымының дамуын бақылау арқылы бірталай мәселерді шешуге болады. Инфрақұрылымның бүтіндігін бақылау, өнеркәсіптік аумақтардың өзгеруін және оларды пайдалану нәтижесінде бұзылған табиғи ландшафттарды жай-күйін бағалау, жекелеген объектілеріне мониторинг жүргізу, өндіріс және тұтыну қалдықтарын анықтау, экологиялық проблемаларды тиімді шешу сияқты міндеттерді шеше алады [5].

Табиғи ресурстарды, қоршаған ортаны қорғау. Табиғат немесе адам істеген әрекеттерден қоршаған орта зардап шегуде. Осыған орай ғарыштық суреттерден келтірілген зияндарды анық байқауға болады. Күннен күнге адамдардың жер қойнауынан қазба байлықтарды тонналап алуы, ағаштарды кесуі, ауыл шаруашылығының әсерінен топырақтың эрозияға ұшырауы, энергияны көп пайдалану, ауаның ластануы, судың ластануы табиғи ресурстардың азаюына,

бұзылуына әкелуде. Қашытан зондтау әдісімен осы жағдайларды қадағалап отыруға, мәліметтер алуға болады.

Апатты жою, табиғи апаттарға жедел ден қою, төтенше жағдайларда дер кезінде әрекет етуде ғарыштық зерттеу әдістері қолданылады. Апатты жағдайдағы неғұрлым қауіпті орындарды анықтайды, апаттардың туындау себебін болжайды. Зардап шеккен территория туралы, қаншалықты зиян келгені жайлы ақпараттар алады. Әсіресе таулы аймақтарда, орманды жерлерде, мұхит жағалауларында табиғи апаттардың алдын алуда жерсеріктік деректер өз көмегін тигізеді. Қашықтықтан зондтау деректері спутниктік түсірілімнің қамтылуы мен жиілігінің арқасында жағдайды жедел бағалауға мүмкіндік береді және көптеген төтенше жағдайларды уақтылы болжауға негіз болады. Алдын алу шараларын әзірлеу кезінде бұл деректер келесі мәселелерді шешу үшін пайдаланылады:

1) неғұрлым қауіпті орындарды айқындау және картаға түсіру;

2) табиғи және техногендік апаттардың туындау ықтималдығын болжау;

3) апатты процестердің басталуын және дамуының ықтимал нұсқаларын анықтау үшін құбылыстардың мониторингі.

Спутниктік кескіндер базасы қолжетімді жерсеріктік суреттерге қолжеткізуге мүмкіндік береді. Ақпараттың бір бөлігі жалпыға қолжетімді. Коммерциялық спутниктік провайдерлер спутниктік суреттерді, мәліметтер мен ақпараттарды сатады немесе оларды белгілі бір аймақтан, мысалы, деректерді үздіксіз жеткізуді қамтамасыз етуге тапсырыс беруге болады. Қашықтықтан зондтау деректері көптеген салалар үшін маңызды. Және де одан әрі маңыздылығы жалғасады, деректердің қол жетімділігі өскен сайын операциялық жүйелер саны өсуде. Бұл дегеніміз бірнеше ондаған жылдар бұрын шешілмейтін өзгерістерді анықтау саласында мүмкіндіктер ашады.

Спутниктік деректерді пайдалану үкіметтер мен салаларға ақпарат алмасуға, жақсы шешім қабылдауға, уақытында әрекет етуге және жақсартылған немесе мүлдем жаңа қызметтерді ұсынуға көмектеседі. Шикі спутниктік суреттерде қашықтықтан зондтау бағдарламалық жасақтамасы арқылы түсіндіруге болатын параметрлері бар мәліметтер бар. Содан кейін параметрлер біріктірілуі және тексерілуі мүмкін, мысалы, кеңістіктік деректермен, әрі қарай талдау үшін. Әрекеттерді, мәселелерді, өзгерістерді және тенденцияларды спутниктік деректер көмегімен анықтауға, бақылауға және талдауға тиімді болған кезде, адамдар мен қоршаған орта үшін пайдасы орасан зор болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Digital Processing of Satellite Images. [Электрондық ресурс]. Қолжетімділік режимі: <https://trybe.one/digital-processing-of-satellite-images/>
2. Изображение земной поверхности на плоскости. Аэрофотоснимки и космические снимки. [Электрондық ресурс]. Қолжетімділік режимі: https://tepka.ru/geografiya_6/9.html (Сұраныс күні: 10.02.2021).
3. Дистанционное зондирование земли : учеб. пособие / Е. Н. Сутырина. – Иркутск : Изд-во ИГУ, 2013. – 165 с.
4. Кашкин В. Б., Сухинин А. И. Дистанционное зондирование Земли из космоса. Цифровая обработка изображений: Учебное пособие. – М.: Логос, 2011. – 264 с.: ил.
5. Тематическое дешифрирование и интерпретация космических снимков среднего и высокого пространственного разрешения [Электронный ресурс]: учебное пособие / А. Н. Шихов, А. П. Герасимов, А. И. Пономарчук, Е. С. Перминова. – Пермский государственный национальный исследовательский университет. – Пермь, 2020. – 191 с.

ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕП ҮЛГІСІНДЕ ОҚУШЫЛАР АРАСЫНДА ДЕНСАУЛЫҚ ТУРАЛЫ САУАТТЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУ ІС-ШАРАЛАРЫ

Доскабулова Дария Толеукызы

Мамырбаев Арстан Абдраманұлы – ғылыми жетекші

*«Марат Оспанов атындағы Батыс Қазақстан медицина университеті» КеАҚ
Қазақстан, г. Ақтобе*

Денсаулық туралы сауаттылықтың мәні-адамның "денсаулықты нығайту және сақтау мақсатында ақпаратты табу, түсіну және пайдалану" қабілеті. Санитарлық сауаттылықтың әртүрлі анықтамалары бар болса да, уақыт өте келе тұжырымдама өзгереді және консенсус бұл ұғымды саралау болып табылады [1,2]. Санитарлық сауаттылық, бұл "брошюраны оқу", "дәрігерге жазылу", "азық-түлік пакеттеріндегі таңбаны түсіну "немесе" нұсқауларды орындау "мүмкіндігі ғана емес. Көптеген балалар мен жасөспірімдерде сауаттылық дағдылары шектеулі, тіпті білім беру жүйесі мықты дамыған елдерде де [3,4].

Денсаулығын бағалау, білімін зерделеу мақсатында Ақтөбе қаласының №72 мектебінде денсаулықты нығайтуға ықпал ететін Мектеп құрылды. Осы мектеп шеңберінде Комитет құрылды, оның қызметі тиісті міндеттерді іске асыру бойынша ұйымдастыру-басқару жұмысында болды. Мектеп директорының бұйрығымен мұғалімдер, оқушылар, ата-аналар кіретін Комитет құрамы бекітілді. Бастапқыда Комитет мүшелерімен жұмыс жүргізілді. Комитет мүшелеріне денсаулыққа қатысты жеті сұрақ қойылды, олардың әрқайсысы ғылыми проблеманы және алдағы жұмыстың маңыздылығын түсіне алады. Бастапқы кезеңде Комитет құрылғанға дейін Комитет құрамына іріктеу жүргізілді. Комитет құрамын іріктеу үшін мүдделі тараптар арасында, яғни ата-аналар, оқушылар, мұғалімдер арасында талқылау және пікірталас өткізілді, олар мектепте салауатты орта құру міндеттерін іске асыруға қатысуға шақырылды.

Ата-аналар жиналыстарында талқылау және пікірталас, сынып сағаттарында өткізілді. Сол арқылы оқушылар арасындағы денсаулық туралы сауаттылықты арттыру жөніндегі Комитет бұйрықпен құрылды. Комитет құрамына мұғалімдер, оқушылар, ата-аналар, сондай-ақ төраға, хатшы кірді.

Комитет құру – оқушылар арасында денсаулық туралы сауаттылықты арттыру мәселелері бойынша мектеп жобаларын әзірлеуді, салауатты ортаға әсер ететін факторларды бағалауды, мүдделі тараптар арасында ақпарат алмасуды жүргізуді көздейді.

Өз денсаулығын бағалау туралы білімді зерттеу үшін Комитет мүшелеріне алдағы жұмыстың маңыздылығын түсінуі үшін денсаулыққа қатысты 8 сұрақ қойылды. Сауалнамаға Комитет құрамының мүшелері қатысты. Комитеттің мүшелеріне сауалнама сұрақтарының нәтижелері мынадай болды.

Сауалнамаға барлығы 12 комитет мүшесі тағайындалды: 1 тәрбие жұмысы бойынша оқу меңгерушісі, 5 мұғалім, 1 мектеп медбикесі, 2 7-сынып оқушысы және 3 ата-ана. Бұл сауалнаманың сұрақтары негізінен ашық түрде жасалды, олар егжей-тегжейлі жауаптарды, өз пікірлерін білдіруді көздейді. Бұл сауалнаманы статистикалық өңдеу қатысушылардың аздығына және үлгінің үлкен гетерогенділігіне байланысты жүргізілмеді. Сауалнама қазіргі заманғы тамақтану парадигмасының, физикалық белсенділіктің негізгі мәселелері бойынша Комитет мүшелерінің білімі және мектеп жағдайында басым болатын аурушандық туралы алғашқы ақпаратты берді.

Балалар мен жасөспірімдер арасында ең басым аурулар: менингит және жүрек-қан тамырлар жүйесі аурулары 5 қатысушы (38,4%), қант диабетін 6 қатысушы (46,1%), зоб-7 қатысушы (53,8%) және тұмау-11 (84,6%) қатысушы атап өтті. Дұрыс тамақтану рационына кіреді сұрағына n=8 (61,5%) қатысушы жауап берді. Талшықтар туралы дәрежеде білмегеннен, 5 қатысушы (38,4%) талшықты тамақтану рационына кіреді деп жауап берген. Майлар кіреді деп респонденттердің n=7 жауап берді. Респонденттердің ең аз саны ақуызды белгілеген n=5.

Келесі сұрақтар дене салмағының индексін есептеуге байланысты олардың жағдайын бағалау жөніндегі комитет мүшелерінің хабардар болуымен байланысты болды. Тек 5 қатысушы (38,4%) дене салмағының индексін есептеуді өз бетінше жүргізе алады. Төрт қатысушы қан қысымын өлшеу дағдыларына ие. Олар үйінде қарт адамдармен бірге тұратынын және соған байланысты қан қысымын өлшеуді білетінін айтты. Қалған қатысушылар қан қысымының нормалары және оны қалай дұрыс өлшеу керектігі туралы білмеді. Пульсті қалай дұрыс өлшеуге немесе анықтауға болатындығын барлық қатысушылар N=10 көрсетті. Адам денсаулығының әр түрлі жағдайында дұрыс пульс өлшеу 5 қатысушы жаттығу кезінде, жүрек қағысы жиілігі кезінде, жаттығу кезінде және үзіліс кезінде дұрыс өлшеуді түсіндірді.

Келесі сұрақ балалар мен жасөспірімдердің дұрыс тамақтанбауындағы кемшіліктер қандай Бұл сұраққа Комитет мүшелері тамақтанудың бұзылуы тамақтану мәдениетінің болмауымен (N=6), қандай тағамдарды және қаншалықты жиі қолдану керектігін білмеуімен байланысты деп жауап берді. Сондай-ақ, олар мектеп асханасында таңдаудың жеткіліксіз көлемін көрсетті (N=6) және әрдайым қол жетімді емес (N=2). Спорттық секциялар да әрдайым қолжетімді бола бермейді, 3-4 баласы бар отбасы үшін барлық балалардың қатысуын қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейді. Мектепте дене шынықтыру сабақтары өткізіледі, ал Комитеттің кейбір мүшелері (N=6) бұл жеткілікті екенін атап өтті. Алайда, осы саланы дамыту қажеттілігі мектеп оқушыларының өздері айтқан мәлімдемелерге сүйенген Комитет мүшелері n=8, олар көбірек дамуды және футболға, биге немесе басқа командалық ойындарға қосымша уақытты қалайды. Сіз қалай ойлайсыз, оқушылар медициналық санитарлық сауаттылық (дұрыс тамақтану, физикалық белсенділік, дене салмағы индексі, артериалдық қысым пульс өлшеу және т.б.) туралы біле ме? деген сұраққа Комитет мүшелері аталған мәселе бойынша оқушылар мен олардың ата-аналары білімінің жеткіліксіздігін атап өтті (N=11).

Сұрақтық сауалнама нәтижелері дұрыс тамақтану және денсаулық жағдайын өзін-өзі бағалау жөніндегі Комитет мүшелерінің білімі анықталды және бұл тақырыптар мектеп оқушылары мен олардың ата-аналарын оқыту үшін маңызды екендігі анықталды.

Келесі кезеңде тамақтану және денсаулық жағдайын өзіндік бағалау мәселелері жөніндегі Комитет мүшелерін оқыту жүргізілді. Тренинг үш күн бойы өткізілді, бірінші күні олар дұрыс тамақтану мәселелерін талқылады, екінші күні денсаулықты өзіндік бағалау, үшінші күні жаттығу кезінде дұрыс физикалық белсенділікті таңдау және өзіндік бағалау, сондай-ақ Комитет мүшелерінің оқыту нәтижелерін талқылау жүргізілді. Келесі қадам Комитет мүшелерімен бірлесіп, Комитет қызметінің мақсаты мен міндеттерін талқылау жүргізілді.

Бірінші отырыста Комитет мүшелері мектепте оқитын оқушылар арасында денсаулық туралы сауаттылықты қалыптастырудың қадамдық тәсілдерін әзірлеуді айқындайды. Жобаны енгізу 5,7,9 сынып оқушыларының жас контингенті арасында жоспарланған, өйткені бұл жаста мінез-құлық факторларына уақтылы әсер ету, осы саладағы білімді жақсарту және олардың осы мәселеге деген қызығушылығын арттыру маңызды.

Қызығушылық тудыратын тақырыптарды зерделеу мақсатында бірінші кезеңде 5,7,9 сыныптар оқушылары үшін алдын ала тақырыптар әзірленді. Комитет миға шабуыл шарасы аясында ресурстардың болуы, идеяны іске асыру, оқушылардың өздерін барынша тарту мүмкіндіктерінің өлшемдерінен 8 тақырыпты ұсынылды. 28-кестеде 5,7,9 сыныптар үшін барынша басым болатын тақырыптар берілген. Осылайша, келесі кезеңде Комитет мүшелері сынып сағаты кезінде оқушылармен пікірталас түрінде сауалнама жүргізді. 5,7,9 сыныптар үшін сауалнама қатар өткізіледі. Сауалнамаға қатысушылар ұпайлар бойынша ең көп қызығушылық танытатын тақырыптарды көрсету керек (8 ең көп қызығушылық танытады, 1 ең аз қызығушылық танытады), әр тармақта әртүрлі балл болуы керек. Сауалнамаға қатысу үшін арнайы қорап ұсынылған, онда оқушылар өздері таңдаған тақырыптар жазылған конверттерін тастайды.

Тақырыптарға басымдылық беру Комитет қызметінің бағыттарын айқындауға мүмкіндік берді. 5,7 және 9 сынып оқушыларының көпшілігі дұрыс тамақтану мәселелерін таңдады, оның ішінде қауіп факторлары және олардың денсаулыққа әсері (фаст-фуд, темекі шегу, алкоголь) (медиана және мода 8-ге тең). Сауалнама 5,7,9 сыныптар оқушылары арасында жүргізілді.

Оқушылар арасында дұрыс тамақтану бойынша сауаттылықты арттыруға бағытталған оқыту бағдарламасы

Оқыту бағдарламасы Комитет мүшелерімен жүргізілді, 4 сабаққа есептелген. Оқушылардың көзқарастарын ескере отырып, талқылаудан кейін түзетулер мен толықтырулар енгізілді. Комитет мүшелері презентациялар мен оқыту материалдарын ұсынды.

Талқылау кезінде оқушылар әртүрлі сұрақтар қойды. Топтық жұмысты ынталандыру мақсатында үй тапсырмасы аясында ұсынылды.

Оқушылар арасында денсаулық туралы сауаттылықты арттыруға Комитет қызметінің ықпалы

Бұл кезеңде басым бағыттарды іріктегеннен кейін бастапқы білімді бағалау және оқушылар үшін оқу іс-шараларынан өткеннен кейін бағалау үшін тамақтану сұрақтары бойынша сауалнама жасалды. Сауалнама 15 сұрақтан тұрды, дұрыс жауапты белгілеу арқылы жауап берілуі тиіс болды. Екі жағдайда да сауалнама жасырын түрде жүргізілді. Сауалнама білім алушылардың сынып сағаты шеңберінде жүргізілді. Сауалнамадан басқа, осы кезеңде оқыту бағдарламасы әзірленді, онда оқыту аясында оқушыларға шағын топтарға және жеке-жеке белсенді қатысуға мүмкіндік берілді.

Қорытынды:

Өткізілген іс-шаралар оқушылар арасында денсаулық туралы сауаттылықты арттыруға мектеп ортасын жақсартуға мүмкіндік берді: 11,13 және 15 жастағы (5,7,9 сыныптар) балалар мен жасөспірімдер арасындағы денсаулық туралы қызықтыратын тақырып бойынша сауалнаманы қамтитын әзірленген және іске асырылған қысқаша іс-қимыл жоспары, тақырыптарды таңдау олардың дұрыс тамақтану және оның денсаулық жағдайына әсері туралы бірқатар мәселелер бойынша хабардарлығын арттыруға мүмкіндік берді. Комитет мүшелерімен кері байланыс оқушылар арасында денсаулық туралы сауаттылықты арттыру үдерісін дұрыс ұйымдастыру үшін кедергілерді алып тастауға мүмкіндік берді. Мектеп қызметінің тиімділігін сынақтан өткізу (апробациялау) Комитет мүшелері үшін мотивациялық іс-шараларды әзірлеуге мүмкіндік берді. Оқыту іс-шараларын өткізу оқушылардың тамақтану әдеттерінің өзгеруіне ықпал етті; мектеп оқушыларының таңғы асты үнемі тұтынуы үштен бірге өсті; жемістер мен көкөністерді күнделікті тұтыну жақсарды; фаст-фудты тұтыну төмендеді (25,9%-дан 0,9%-ға дейін, $p < 0,0012$); дүкендегі тәттілерді тұтыну 17,0%-дан 1,9%-ға дейін, $p < 0,005$ төмендеді; газдалған сусындарды пайдалану 69,1%-дан 35,1%-ға дейін төмендеді ($p < 0,049$).

Комитеттің іс-шараларды іске асыруы оқушылардың тамақтануы мәселелері бойынша Мектеп ортасының өзара іс-қимылын жақсартуға мүмкіндік берді. Оқытылатын сыныптарда дұрыс тамақтану туралы хабардарлық артты. Қосымша маман - диетологты тартумен байланысты Комитет функцияларын жалғастырудағы болашақ қажеттіліктер, сондай-ақ денсаулық туралы сауаттылықты арттыру мәселелері бойынша оқушылар мен мұғалімдерді ынталандыруды одан әрі жетілдіру айқындалды. Жалпы, мектеп оқушыларға дұрыс тамақтануға және диетаны сауатты қалыптастыруға мүмкіндік берді, осылайша өзінің тиімділігін дәлелдеді.

Барлық сұрақтар бойынша және барлық сыныптар бойынша мектептің оқу материалымен танысқаннан кейін дұрыс тамақтану мәселелері бойынша дұрыс жауаптардың статистикалық маңызды ұлғаю үрдісі байқалады.

11,13,15 жастағы балалар мен жасөспірімдердің жекелеген медициналық емес детерминанттардың (өмір салтының жетекші факторлары, тамақтану режимі, зиянды әдеттер) балалар мен жасөспірімдердің денсаулығы мен әл-ауқатына талданған әсері балалар мен жасөспірімдердің денсаулығы мен әл-ауқатына ведомствоаралық өзара іс-қимыл бағдарламасының негізіне алынуы тиіс.

ДДСҰ-ның HBSC халықаралық стандартты сауалнамасы шеңберінде жүргізілген ҚР Батыс өңірі оқушыларының денсаулығының аса маңызды медициналық емес детерминанттарын анықтау қазақстандық оқушылардың мінез-құлқының салауатты өмір салтынан ауытқуларын салыстырмалы талдау үшін ауқымды материал ұсынады, осылайша

бұқаралық ақпарат құралдарында және жалпы білім беру мекемелері деңгейінде ағартушылық жұмыс стратегиясын әзірлеуге ықпал етеді.

Мұғалімдер, ата-аналар мен оқушылардың күш-жігерін біріктірудің жоғары тиімділігін анықтау, жалпы білім беретін мектеп базасында тағамтану саласы бойынша және денсаулық туралы сауаттылықты арттыру бойынша Мектептің алған жұмыс тәжірибесі балалар мен жасөспірімдердің физикалық, психикалық және әлеуметтік денсаулығын нығайтуға бағытталған ведомствоаралық өзара іс-қимылдың бірыңғай бағдарламаларын әзірлеу үшін пайдаланылуы тиіс.

Список литературы:

1. Корнилова Е.В. Влияние современных средств массовой информации на поведение молодежи. - Методические рекомендации. - М. - 1-15 б.
2. Көптеген көрсеткіштер бойынша кластерлік зерттеу Юнисеф // Балалар мен әйелдер ахуалының мониторингі. - Астана. - 2012. - Б. 11.
3. Калабихина И.Е. О реализации национальной стратегии действий в интересах детей // Вестник Московского университета. - 2015. - Б.58.
4. Международные инициативы по охране здоровья школьников и образованию детей и подростков в области здоровья *материалы ВОЗ, ЮНЕСКО и ЮНИСЕФ* <https://adolesmed.szgmu.ru/p/81/?m1=61&m2=4>.

МИКРОГИДРОЭЛЕКТР СТАНЦИЯСЫН ЖОБАЛАУ ЖӘНЕ МАТЛАБ ЖҮЙЕСІНДЕ ІСКЕ АСЫРУ

Н.М.Әлібай

магистрант 2 курса АУЭС,

г Алматы,

Р.М.Нигматуллин

к.т.н, профессор

АНДАТПА

Гидроэлектр энергиясы жаңартылатын энергияның таза көзінің тиімді және сенімді түрі болып табылады. Бұл кішігірім өзендер мен бұлақтардан жаңартылатын энергияны пайдаланудың тамаша әдісі болуы мүмкін. Микрогидро жобасы өзен түрі ретінде жасалған, өйткені турбинаны іске қосу үшін өте аз резервуар қажет немесе мүлдем қажет емес. Су турбина арқылы тікелей өтіп, оны басқа мақсаттарда пайдалану үшін өзенге немесе ағынға оралады. Бұл жергілікті экожүйеге минималды әсер етеді.

Микроэлектростанцияны жобалау процедурасында барлық жобалық параметрлерді есептеу үшін MATLAB Simulink компьютерлік бағдарламасы арқылы жүзеге асырылады. Турбина түрін таңдау негізінен сайттағы қысым мен ағынға байланысты. Турбинаның қуаты мен жылдамдығы қысымға тікелей пропорционалды болды, бірақ су ағынының өзгеруімен турбинаның максималды қуаты мен жылдамдығы үшін белгілі бір нүктелер болды. Қысымның жоғалуы тұтқаның ұзындығына, су ағынының мөлшеріне және оның жылдамдығына байланысты жалпы қысымның 5-10 пайызын құрауы мүмкін. Турбинаның тиімділігі турбинаның түріне байланысты 80-ден 95 пайызға дейін өзгеруі мүмкін, ал генератордың тиімділігі шамамен 90 пайызды құрайды.

Жобалық зерттеу микрогидроэлектр станциясының құрылысы жобалық алаңда жүзеге асырылатындығын және микрогидроэлектр станциясын жобалау және іске асыру кезеңдерінде айқын көрінетін күрделі проблемалар болмағанын көрсетті.

Түйін сөздер: микрогидроэлектр станциясы, жобалау және енгізу, гидротурбиналар, Matlab.

МИКРОГИДРОЭЛЕКТР СТАНЦИЯЛАРЫНЫҢ КОНСТРУКТИВТІ ПАРАМЕТРЛЕРІ

Микроэлектростанцияны жобалау үшін жобалау процесінде көптеген параметрлерді дайындау және ескеру қажет. Бұл параметрлер келесідей:

а-ағынның қисығының ұзақтығы (FDC) [6]:

Турбинаның түрін, өлшемін және жылдамдығын таңдау таза қысымға және судың максималды ағынына негізделген, оны турбина орнатылатын өзен немесе ағынмен анықтау керек. Микроэлектростанциялар әдетте өзен электр станциялары ретінде салынатындықтан, турбинаның максималды өткізу қабілеттілігі өзен немесе ағын үшін ағын ұзақтығы қисығының орташа мәнімен анықталуы керек.

Разряд деректерін ұйымдастыру тәсілі-өзеннің белгілі бір нүктесі үшін разрядтың белгілі бір мәндерге тең немесе одан асатын уақыт үлесін көрсететін ағын ұзақтығының қисығын құру. Оны гидрографтан деректерді хронологиялық ретпен емес, шамасы бойынша ретке келтіру арқылы алуға болады.

Орташа жылдық ағын ағынның энергетикалық потенциалы туралы түсінік береді. FDC белгілі бір уақыт кезеңдері үшін де жасалуы мүмкін.

б-ағынды өлшеу [4]:

Судың шығынын анықтау үшін бірнеше әдістер бар. Жылдамдық алаңы әдісі-бұл өзеннің көлденең қимасының ауданын және ондағы судың орташа жылдамдығын анықтау орта

және ірі өзендер үшін кең таралған әдіс. Бұл аз күш жұмсай отырып, ағынның шығынын анықтаудың пайдалы әдісі. Өзеннің ені бірдей және нақты белгіленген аумаққа ие болуы керек.

I-көлденең қиманың ауданын өлшеу (A_r):

Табиғи су ағынының көлденең қимасының ауданын есептеу үшін оны бірқатар трапецияларға бөлу керек. Ережелермен белгіленген трапецияның бүйірлерін өлшеу арқылы көлденең қима келесідей болады:

$$A_r = \frac{(a + b)}{2} * \frac{h_1 + h_2 + h_3 + \dots + h_k}{k} \quad (m^2) \quad (1)$$

Мұндағы a = жоғарғы өзеннің ені (м)

b = төменгі өзеннің ені (м)

$$\frac{h_1 + h_2 + h_3 + \dots + h_k}{k}$$

өзендегі судың орташа биіктігі (м).

II-жылдамдықты өлшеу (V_r):

Ағын арқылы да, тігінен де жылдамдық тұрақты болмағандықтан, негізгі мәнді алу үшін судың жылдамдығын бірнеше нүктеде өлшеу қажет.

Жылдамдықты ағынның ортасында орналасқан өзгермелі объектінің көмегімен өлшеуге болады. Уақыт (t) белгілі бір ұзындықты (1) метрмен өтуге жұмсалған секундтармен жазылады.

Беттік жылдамдық (м/с) келесідей беріледі:

$$V_{rs} = L/t \quad (m/c) \quad (2)$$

Ағынның орташа жылдамдығын (V_r) бағалау үшін жоғарыдағы мәнді арнаның тереңдігіне және мен өзен жағалауларының біркелкілігіне байланысты 0,6-дан 0,85 дейін өзгеруі мүмкін түзету коэффициентіне көбейту керек (0,75-жалпы қабылданған мән).

$$V_r = 0.75 * V_{rs} \quad (m/c) \quad (3)$$

Содан кейін ағынның жылдамдығын келесідей есептеуге болады:

$$Q = A_r * V_r \quad (m^3/c) \quad (4)$$

Мұндағы Q - өзеннің немесе ағынның су ағыны (ағыны).

с-бөгет және ашық канал [4]:

Төмен ағынды өзендер жағдайында (4 м/с-ден аз) бөгет салуға болады. Бұл өзеннің бойындағы аласа қабырға немесе бөгет, оны барлық су бағытталуы мүмкін ойықпен өлшеу керек. Ағынның мөлшерін анықтау үшін жоғарғы ағындағы су беті мен ойықтың түбі арасындағы деңгейлік айырмашылықты қарапайым сызықтық өлшеу жеткілікті. Тікбұрышты, V-тәрізді немесе трапеция тәрізді ойықтардың бірнеше түрін қолдануға болады. Нақты ойық металл пластина немесе өткір жиектері бар қатты ағаш болуы мүмкін, ол арқылы ағынның жылдамдығын (4) деп белгілеуге болады:

$$Q = 1.8 * (W - 0.2h) * h^{1.5} \quad (m^3/c) \quad (5)$$

Мұндағы W = бөгеттің Ені (м)

h = бөгеттің биіктігі (м)

Егер $w = 3h$ болса, онда бөгеттің өлшемдерін есептеуге болады. Ашық арнаны салу кезінде ескеру керек ең маңызды нәрсе-арнаның көлбеуін сәл ғана көтеру, өйткені жоғары көлбеу судың жоғары жылдамдығына әкелуі мүмкін, содан кейін арна бетінің эрозиясын тудыруы мүмкін.

Екі талап орындалуы керек:

- Каналдың әр көлденең қимасындағы судың тереңдігі, ауданы және жылдамдығы тұрақты.
- Энергия градиенті сызығы, беткі сызық және төменгі арна сызығы бір-біріне параллель.

Осы тұжырымдамаларға сүйене отырып, Мэннинг мұны анықтады [4]:

$$Q = (1/n_{ch}) * S_f * S_{ch}^{\frac{1}{2}} \quad (m^3/c) \quad (6)$$

Мұндағы Q -біртекті ашық арнадағы су ағыны.

n_{ch} = жинақтау коэффициенті.

S_f = қима коэффициенті .

S_{ch} = арнаның төменгі сызығының көлбеуі (гидравликалық көлбеу), ол әдетте

арнаның көлбеуі болып табылады.

$$S_{ch} = \left[Q \times n_{ch} / A_{ch} \cdot R_{ch}^{2/3} \right]^2 \quad (7)$$

Мұндағы $A_{ch} = (W \cdot h)$ (m^2) ашық арнаның көлденең қимасының ауданы. (8)

$R_{ch} = C_h / (W + 2h)$ көлденең қиманың гидравликалық радиусы. (9)

Ашық арна жылдамдығын (V_h) келесідей есептеуге болады:

$$V_{ch} = Q / A_{ch} \quad (10)$$

d-қабылдау саңылауының орналасуы [4]:

Су қабылдау әдетте су арнасының соңында орналасқан. Шағын гидроэлектростанцияларда, тіпті жоғары қысымды жүйелерде де су қабылдағыштар көлденең орналасқан, содан кейін көлбеу немесе тік су қабылдағышқа қарай иіледі.

f-клапандар[4]:

Кіріктірілген кіріс және қуат қондырғысы бар төмен қысымды тізбектерде жоғарғы ағынның су басу қаупінсіз қысымды арттырудың ең жақсы жолы сектордың қақпасы болып табылады. Гидравликалық жүйе немесе электр қозғалтқышы қақпаны ашады, осылайша су олардың астынан өтеді. Техникалық қызмет көрсету немесе жөндеу жағдайында тоқтаған турбинада белгілі жылдамдығынан асып кетпеу үшін демпфер қолданылады. Шойыннан, болаттан, пластиктен немесе ағаштан жасалған жылжымалы қақпалар шағын және микрогидрожүйелерді қабылдау үшін жарамды. Ашық клапан немесе қақпа арқылы ағып жатқан судан туындаған қысымның жоғалуы клапанның түріне байланысты.

g-алдыңғы бөлім [6]:

Қуат арнасы арқылы тасымалданатын су алдыңғы бөлік арқылы турбиналарға апаратын әртүрлі штепсельдер арқылы таратылады. Ол сондай-ақ негізгі тоған ретінде белгілі. Турбина жүктемеден бас тартқан жағдайда су алдыңғы бөлікте уақытша сақталады, ал жүктеме ұлғайған кезде оны алу орын алады. Сонымен қатар, алдыңғы бөлім реттеуші резервуардың бір түрі ретінде әрекет етеді.

h-Құйындылық [6]:

Төмен қысымды ауа қабылдағыштарда (ауа қабылдағыштарда) бұрылыстар пайда болуы мүмкін және оларды болдырмау керек, себебі бұл турбиналардың жақсы жұмыс істеуіне кедергі келтіреді. Құйындылық біркелкі емес ағын жағдайларын тудыруы мүмкін, турбина үшін нашар нәтижелермен ауаны ағынға енгізуі және қоқысты қабылдау тесігіне тартуы мүмкін. Жеткілікті батырудың болмауы және асимметриялық тәсіл құйындардың пайда болуының ең көп тараған себептері болып көрінеді. Минималды батыру мәні (h_s) берілген [4]:

$$h_s \geq Dh * \left[1 + 2,3 \frac{v_{en}}{\sqrt{g * Dh}} \right] \quad (11)$$

Мұндағы D_h = төмен түсетін құбырдың гидравликалық диаметрі (м).

V_{en} = кіру жылдамдығы (м / с).

g = гравитациялық тұрақты (9,8 м / с²).

MATLAB SIMULINK ЖОБАЛАУ КЕЗЕҢДЕРІ ЖӘНЕ БЛОК-СХЕМАСЫ

Жобалау процедурасы келесі қадамдарды қамтиды:

1-микрогидроэлектростанцияның кірістері мен параметрлерін компьютерлік бағдарламаға дайындау. Бұл параметрлер:

a-өзеннің немесе ағынның ауданы (A_g) (m^2).

b-өзен немесе өзен ағысының жылдамдығы (V_g) (м/с).

c-ашық арнаның ұзындығы (l_{ch}) (м).

d-тұтқаның ұзындығы (L_p) (м).

e-пенстоктың жұмыс коэффициенті (n_p).

f - ашық арнаның жұмыс коэффициенті (n_{ch}).

G-турбина арқылы су ағынының жалпы басы (H_g) в (м).

h-көлбеу бұрышы (α), қоқыс сөресі үшін көлденең.

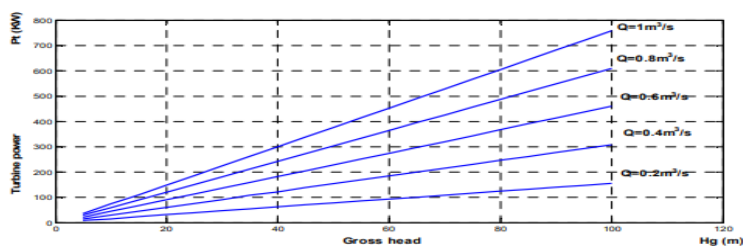
k-кіріс коэффициенті (K_{en}).

l-қоқыс сөресінің елеу коэффициенті (K_{tr}).

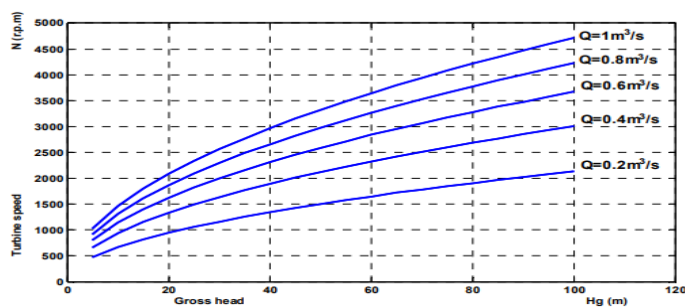
НӘТИЖЕЛЕРІ

Микроэлектростанцияны жобалау процедурасы MATLAB Simulink компьютерлік бағдарламасы арқылы жүзеге асырылды. Өлшеулер мен есептеулерді енгізгеннен кейін, бөгеттің өлшемдері, ашық каналдың өлшемдері, штанганың өлшемдері, турбинаның түрі, турбинаның өлшемі, турбинаның қуаты, турбинаның айналу жиілігі, турбинаның тиімділігі, генератордың сипаттамалары және беріліс қорабының беріліс қатынасы компьютерлік бағдарламаға кіріс ретінде анықталды.

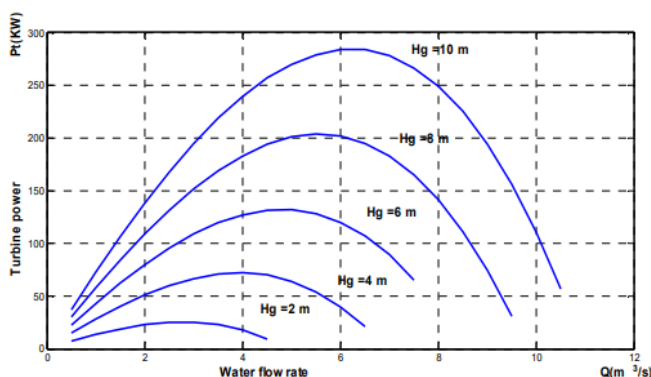
(3, 4) суреттерде турбина қуаты мен су ағынының әртүрлі мәндеріндегі толық бас жылдамдығы арасындағы байланыс көрсетілген. (5, 6) суреттерде сайттағы әртүрлі қысым мәндеріндегі су ағынына байланысты турбинаның қуаты мен жылдамдығының өзгеруі көрсетілген. Осы нәтижелерден турбинаның қуаты мен жылдамдығы жалпы қысымға тура пропорционалды болды, бірақ су ағыны өзгерген жағдайда максималды қуат пен Максималды жылдамдық үшін белгілі бір нүктелер болды.

Сурет-3. Су ағынының әртүрлі мәндерінде толық қысымды турбинаның қуатын өзгерту

Сурет-4. Су ағынының әртүрлі мәндерінде толық қысымды турбинаның айналу жиілігін өзгерту

Сурет-5. Жалпы қысымның әртүрлі мәндеріндегі су ағынына байланысты турбина қуатының өзгеруі

ҚОРЫТЫНДЫ

I-Микрогидроэнергетика бүкіл әлемде өсуді жалғастыруда, жұртшылыққа микрогидрожүйелерді қолайлы жерде пайдалану қаншалықты шынайы екенін көрсету маңызды. Микро гидроэнергетикаға қойылатын жалғыз талаптар-бұл су көздері, турбиналар, генераторлар, дұрыс жобалау және орнату, олар әр адамға көмектесіп қана қоймай, бүкіл әлемге және қоршаған ортаға көмектеседі.

II-өзеннің суы қол жетімді және өзенмен қамтамасыз етілген кезде электр энергиясын өндіреді. Өзен құрғап, ағын белгіленген мәннен немесе турбина үшін минималды техникалық ағыннан төмен түскенде, өндіріс тоқтайды.

III-орташа және жоғары қысымды схемалар су бұру үшін дренаж насостарды пайдаланады, содан кейін ол турбиналарға қысым құбыры немесе өзек арқылы жеткізіледі. Қолмен ысырмалар қымбат және үйкеліс басының жоғары шығынына байланысты дизайн әдетте үнемді емес. Балама-өзеннің ұзын жағымен қысым қоршауына немесе алдыңғы бөлікке, содан кейін турбинаға қысқа бұрылу арқылы өтетін төмен көлбеу канал арқылы су беру.

IV-турбинаны таңдау негізінен қол жетімді қысым мен су ағынына байланысты болады. Гидроэнергетикалық турбиналардың екі негізгі жұмыс режимі бар: импульстік және реактивті. Импульстік турбиналар су ағынымен жұмыс істейді және жоғары қысым мен төмен ағын жылдамдығына жарамды. Реактивті турбиналар сумен толтырылған және роторды айналдыру үшін ағын судың бұрыштық және сызықтық моментін пайдаланады және олар орташа және төмен қысымдар мен жоғары ағын жылдамдығы үшін қолданылады.

V-реттелетін турбиналар олар тұтынатын ағынның мөлшерін көбейту немесе азайту үшін кіріс бағыттағыштарын немесе жұмыс қалақтарын жылжыта алады. Қарастырылады көлденең ағынды турбиналар қысымы 5 метр немесе одан аз және су шығыны 1 м³/с немесе одан аз микрогидрожобалар үшін ең қолайлы.

VI Микросу электр станциялары әдетте бөгетті қажет етпейтін және жыл бойы қол жетімді су ағынына Орнатылатын өзен жүйелері болып табылады. Қоқыс тартпасы бар су қабылдау құрылымы суды құбыр (өзек) немесе құбыр арқылы төмен қарай турбинаға жібереді, су төмен қарай ағып кетпес бұрын. Жоғары баста (үлкені 50 м-ден аз) және судың төмен ағынында (0,5 м-ден аз), әдетте пелтон типті турбина су ағынын және турбинаның айналу жылдамдығын реттеу үшін басқару клапаны бар генераторға тікелей қосылады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Мохибулла, МАР и Мохдикбал Абдул Хахим: «аспекты микро-ГЭС и их развития в Малайзии», Национальная конференция по энергетике и энергетике. Материалы, Куала-Лумпур, Малайзия, 2004 г.
2. <http://www.микрогидроэнергетика.п эт/>
3. <http:// www.alternative-energy.info/micro-hydro-power-praonsd>
4. CelsoPenche: «Руководство для неспециалистов о том, как построить малый гэс»

МЕДИЦИНАЛЫҚ МЕКЕМЕЛЕРДІҢ АҚПАРАТТЫҚ ЖҮЙЕЛЕРІНДЕ ДЕРБЕС ДЕРЕКТЕРДІҢ ТҮСІНІГІ ЖӘНЕ ҚҰПИЯЛЫЛЫҚ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Жанібек Аружан Мұратқызы

*Құқықтану және әлеуметтік ғылымдар факультетінің
«Жеке құқық» мамандығының 2-курс магистранты
Сулейман Демирель атындағы Университет, Қаскелең қ., Қазақстан.*

Андатпа: Мақалада медицина саласындағы дербес деректердің түсінігі және қазіргі таңда дербес деректердің өңделуі, ақпаратты өзгерту туралы және ақпарат өзге тұлғаларға таратылғанда қандай шаралар қолдануға болатыны жайлы айтылады. Яғни, медициналық мекемеге жүгінгенде жеке тұлға туралы ақпараттың қорғалуы және сақталуын қамтамасыз ету жолдары көрсетіледі.

Кілт сөздер: медициналық мекеме, денсаулық жағдайы, дербес дерек, өңдеу, өзгерту

Медициналық зерттеулер үшін денсаулық туралы ақпаратты жинаудың негізгі мақсаты қоғамға пайда әкелу. Алайда жеке тұлғаның дербес деректерінің құпиялығының да қоғамдастық деңгейде маңызы бар, себебі деректерді қорғау құқығы жеке өмірге қол сұғылмаушылық құқығымен тығыз байланысты. Сондықтан да әркімнің өзінің жеке басы туралы деректерді негізсіз жинаудан немесе жариялаудан, оларды теріс пайдаланудан қорғалуға құқығы бар. Қазақстан Республикасының заңнамасындағы "Дербес деректер" термині шет елдік заңнамаларына ұқсас, деректерді қорғаудың жалпы регламенті (GDPR) бойынша бір ұғымды білдіреді. Деректерді өңдеу дербес деректерге қатысты болған жағдайда ғана деректерді қорғау туралы жалпы ереже қолданылады. Бұл термин 4 (1) бапта анықталған.

Дербес деректер болып табылатын жеке тұлғаның медициналық деректері, оның ішінде генетикалық және биометриялық деректер қолданыстағы заңдарға сәйкес құпия болып саналатындықтан, қосымша қауіпсіздік пен құпиялылық шараларын қажет ететін ерекше мәртебеге ие. Себебі, бұл деректер тұлғаның өміріндегі "жеке" саласына жатады. Сондықтан, бұл деректерді рұқсатсыз жариялау деректер субъектісінің жеке, кәсіби немесе қоғамдық өмірінде дискриминация мен стигматизацияны тудыруы мүмкін. Сонымен қатар, денсаулық туралы деректердің құпиялылығы денсаулық сақтау саясатында өте маңызды құрал болып табылады.

Құпиялылық құқығы жеке өмірге қол сұғылмаушылыққа және "ақпараттық өзін-өзі анықтауға" қатысты дербес деректерді қорғауға негізделген. Алайда, құпиялылық жеке өмірге қол сұғылмаушылықтан басқа ұғымды білдіреді және ол деректерді қорғау құқығынан гөрі көп нәрсені қамтиды. Біріншіден, құпиялылық жеке өмірге қол сұғылмаушылықтан төмен жұмыс істейді және құпиялылықты заңды түрде "іске қосу" үшін жеке құпия ашылуы керек. Сонымен қатар, бір жағынан, жеке өмірге қол сұғылмаушылық құқығы "теріс" құқық деп аталады, өйткені ол жеке салаға қатысты ақпаратқа араласпауды талап етеді. Екінші жағынан, құпиялылық "теріс" және "оң" құқық болып табылады, өйткені ол араласпауды немесе тыныштықты қажет етеді (мысалы, кәсіби құпия түрінде), сонымен қатар практикалық қорғаныс әрекеттері болып табылады (мысалы, қауіпсіздік шаралары; қадағалау; санкциялар).

Медициналық қоғамдастық дәрігерлер мен зерттеушілерге деген халықтың сенімін сақтауда құпиялылықты қорғаудың маңыздылығы бұрыннан келеді және медициналық этика кодексі осы қоғамдық сенімді арттыруға деген ұмтылысты көрсетеді. Гиппократтың кезінен бастап дәрігерлер пациенттер туралы ақпараттың құпиялығын сақтауға міндеттеме алған. Гиппократ анты: «Емдеу кезінде немесе тіпті емделуден тыс уақытта адамдардың өміріне қатысты не көре аламын, ол ешбір жағдайда шетелге таралмауы керек, мен өзімде сақтаймын ...». Бұл құпиялылық туралы міндеттеме Америка Құрама Штаттарындағы барлық денсаулық сақтау мамандарының этикалық кодексіне енгізілген. Мысалы, құпиялылық ұғымы

1847 жылғы алғашқы американдық медициналық қауымдастықтың этикалық кодексіне енгізілген болатын. (<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK9579/>)

Вашингтон қаласындағы National Academies Press баспасының мақаласында денсаулық туралы ақпараттың құпиялылығының құндылығы мен маңыздылығы, ақпараттың құпиялылығы заңмен қалай қорғалғаны, HIPAA құпиялылық ережелері және құпиялылық ережелері Денсаулық сақтау саласындағы зерттеулерге қалай қолданылатындығы қарастырылған. Сондай-ақ денсаулық сақтау саласындағы жауапты зерттеулердің құндылығы мен маңыздылығы сипатталған және денсаулық туралы ақпарат зерттеулерде қалай қолданылатындығы және федералды ережелер зерттеуді қалай реттейтіні туралы шолу бар.

Жеке деректерді және азаматтардың құпиялылығын қорғау: GDPR бойынша ЕО кластерлік зерттеу жобасында "Деректерді қорғау туралы жалпы ереже (GDPR)" бөлімін шолуын қамтылған және деректер субъектілерінің құқықтары анықталған, GDPR қатысты туындаған мәселелер талқыланған, ал ұсынылған шешімдер "әр зерттеу жобасы ұсынатын шешімдер" бөлімінде түсіндіріледі. Соңында, "қорытынды" бөлімінде ұсынылған шешімдер қысқаша баяндалады және болашақ жұмыс үшін нұсқаулар көрсетілген.

Оксфорд Денсаулық сақтау саласындағы салыстырмалы құқық бойынша анықтамада Шарона Хоффман және Жан Эрвег "Медициналық ақпараттың құпиялылығы және тұтастығы" атты мақаласын шығарған. Бұл мақалада Америка Құрама Штаттары мен Еуропадағы медициналық құпиялылықты заманауи реттеу және медициналық ақпараттың құпиялылығын қамтамасыз ету тетіктері, құпиялылық бұзылған жағдайда құқықтық қорғау құралдары және жеке өмірге қол сұғылмаушылық құқықтарының сақталуын қамтамасыз ету туралы мәселелер, HIPAA қауіпсіздік ережесі мен GDPR - де деректер қауіпсіздігі қарастырылған.

Памела Санкар, Сьюзан Мора, Нора Л. Джон ағылшын философия докторлары пациенттердің медициналық деректердің құпиялылығы туралы көзқарастарын қалыптастыру мақсатында жазған "Пациенттер үшін медициналық құпиялылық перспективалары" атты мақаласында медлайн, биоэтика және таңдалған библиографияны іздеу арқылы жасалынған зерттеулері туралы айтып кеткен.

Биометриялық деректер және құпиялылық туралы заңдар (GDPR, CCPA / CPRA) атты веб-құжаттамада GDPR шеңберіндегі биометриялық деректердің ұғымы түсіндірілген. Сондай-ақ, Marriott және British Airways деректерінің ағуы жайлы және Schrems II шешімі, Үндістан мен Қытай, сондай-ақ биометриялық деректерді қорғауға қатысты консенсус қарастырылған. Және 2017 жылы қабылданған Ұлыбритания үкіметінің келесі екі жылға арналған өзінің заңнамалық бағдарламасын талдап және оның қолданылуын айтып кеткен.

Сондай-ақ генетикалық деректер туралы Марко Д. Сорани, Джон К. Юэ және Эстер Л. авторлары "Генетикалық деректермен алмасу және құпиялылық" атты мақаласында өз зерттеулерін жүргізген.

Дербес деректерді қорғауға бағытталған халықаралық нормативтік актілер:

1. Еуропалық Одақтың негізгі құқықтары туралы хартиясы
2. Еуропалық Одақтың жұмыс істеуі туралы шарт (ДФЕС) 2009 ж.
3. Адам құқықтары жөніндегі Еуропалық конвенция (ЕСПЧ) 1 маусым 2010 ж.
4. Еуропалық Парламент пен Еуропалық Одақ Кеңесінің 1995 жылғы 24 қазандағы № 95/46/ЕО директивасы "Жеке деректерді өңдеу кезінде жеке тұлғаларды қорғау және осындай деректердің еркін айналымы туралы»
5. Еуропалық Парламент пен Еуропалық Одақ Кеңесінің № 2016/679 регламенті
6. Биология мен медицина жетістіктерін қолдануға байланысты адамның құқықтары мен қадір-қасиетін қорғау туралы Конвенция: адам құқықтары мен биомедицина туралы Конвенция
7. 1985 жылы Еуропа Кеңесі қабылдаған жеке деректерді автоматты түрде өңдеуге қатысты мәселелерде жеке тұлғаларды қорғау туралы Еуропалық конвенция.
8. Медициналық сақтандыру нәтижесінде алынған ақпаратты қорғау және жауапкершілік туралы заң (HIPAA).
- 9.

Қорытындылай келе, ақпарат алмасудың тез өсуімен адамдар саналы түрде, кейде бейсаналық түрде әртүрлі мақсаттар үшін өз деректерін ұсынуда. Сондай-ақ, олар жеке деректерінің құпиялығын және қол сұғылмаушылығын қамтамасыз етуге құқылы. Осы мақсатта ең алдымен, дербес деректер туралы ұғымды қалыптастырып, яғни қандай құпия ақпараттарды иеленетіндігін және өз құқықтарын қалай қорғауға болатынын білу маңызды болып келеді. Осылайша зерттеу барысында дербес деректер туралы Қазақстан Республикасы мен шет елдерде қалыптасқан ұғымдарды анықтадық және оны қорғауға бағытталған жолдарды табу үшін түрлі заңдар, авторлардың көзқарастары мен мақалаларын қарастырдық. Бұл жерде дербес деректердің, оның ішінде тұлғалардың медициналық ақпараттарының құпиялығы маңызды және қазіргі таңда актуалды екенін көре аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Дербес деректер және оларды қорғау туралы Қазақстан Республикасының 2013 жылғы 21 мамырдағы № 94-V Заңы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1300000094>
2. «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 7 шілдедегі № 360-VI ҚРЗ Кодексі <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K2000000360>
3. Ақпаратқа қол жеткізу туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2015 жылғы 16 қарашадағы № 401-V ҚРЗ. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1500000401>
4. “Beyond the HIPAA Privacy Rule. Enhancing Privacy, Improving Health Through Research”.
5. “Privacy and Integrity of Medical Information”. Sharona Hoffman and Jean Herveg.
6. “The Value and Importance of Health Information Privacy”

ПРОБЛЕМЫ НРАВСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ В ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ

*Демьяненко Валерия Андреевна
Магистрант 2 курса,
ВКУ имени Сарсена Аманжолова,
Казахстан, г. Усть-Каменогорск*

Одной из главных проблем в развитии нравственных отношений у подростков является неустойчивость этих отношений. Подростки часто меняют свое поведение и иногда делают ошибки, что может сильно повлиять на качество их морального развития. Кроме того, в этот период формирования личности подростки сталкиваются со сложными выборами, которые требуют от них выработки сильной моральной позиции.

Второй проблемой является необходимость учитывать индивидуальные особенности каждого подростка. Каждый ребенок уникален и имеет свои сильные и слабые стороны, которые необходимо учитывать при развитии нравственных отношений. Важно помнить, что некоторые подростки могут быть более восприимчивы к нравственным ценностям, а другие - менее.

В наше время, когда технологии и информация стали доступными каждому, нравственные ценности и отношения у подростков часто оказываются на втором плане. Однако, развитие моральных качеств является необходимым условием формирования личности будущего взрослого. Нравственные основы помогают подросткам определить свои жизненные цели, развивать эмпатию и сочувствие к окружающим людям.

Наблюдения за последние годы свидетельствуют о значительном падении нравственной культуры в современном обществе, особенно среди молодежи. Отсутствие нравственных ориентиров и ценностей, низкий уровень общественной нравственности, потребительский эгоцентризм и индивидуализм, а также кризис традиционных семейных ценностей - все это приводит к социальной опасности для многих молодых людей.

При этом наблюдается мода на оригинальную иронию, использование пошлости и откровенное презрение, а также культивирование способов быстрого и жестокого обогащения без серьезного умственного и духовного труда. В результате возникают противоречия и непонимание, а пропасть между старшим и младшим поколениями увеличивается, межпоколенческие связи ослабевают.

В свете таких изменений в обществе, необходимо активно привлекать молодежь к патриотическому воспитанию и повышению уровня нравственной культуры. Необходимо создавать условия для развития гражданской позиции и социальной ответственности, а также

пропагандировать уважение к традициям и семейным ценностям. Важно также создать платформы для диалога между поколениями, чтобы наладить взаимопонимание и уважение друг к другу.

Важно внедрять в образовательный процесс программы, направленные на воспитание нравственности и социальной ответственности молодежи. Также необходимо проводить социальные проекты, направленные на укрепление межпоколенческих связей и развитие гражданской позиции. Только так мы сможем преодолеть кризис нравственности в обществе и обеспечить стабильное будущее нашей страны.

Для современной системы образования очень важна нравственная проблема детей, их нравственных качеств. Согласно Республиканскому государственному образовательному стандарту, в современных условиях общественного развития духовно-нравственное воспитание является одним из актуальных и важнейших направлений деятельности образовательных учреждений. Актуальность проблемы обусловлена отсутствием четко сформулированных социальных целей и должных ориентиров развития подрастающего поколения, уровнем культурной деятельности, необходимостью разнообразия нравственных качеств молодежи и определяет актуальность проблемы.

Формирование нравственных качеств является одной из ключевых задач воспитания подростков. Важно, чтобы этот процесс осуществлялся осознанно и на основе знаний, которые помогают складываться нравственным особенностям. Вместе с тем, не менее важен пример значимого взрослого, который может послужить образцом для подражания.

Существует множество исследований, посвященных нравственным особенностям подростков. В работах таких выдающихся педагогов и исследователей, как К.Д. Ушинский, А.С. Макаренко, В.А. Сухомлинский, рассматриваются не только сущность понятия «нравственные особенности», но и основные методы, формы и принципы организации нравственного воспитания детей.

Данные исследования позволяют вывести ряд важных выводов. Во-первых, формирование нравственных качеств и отношения является длительным и постепенным процессом, который требует основательной подготовки и практической реализации. Во-вторых, роль примера взрослого необходима для повышения эффективности нравственного воспитания. А в-третьих, при формировании нравственных особенностей необходимо учитывать индивидуальные особенности каждого подростка, придавая им соответствующую значимость.

В настоящее время особое внимание уделяется изучению становления базиса нравственных особенностей у человека, а также определению периода, в течение которого этот процесс наиболее сильно выражен. Данные исследования показывают, что наиболее чувствительным периодом в формировании нравственности является подростковый возраст. В

этот период происходит огромное количество изменений в развитии личности, а также формируются основы мировоззрения и ценностных ориентаций, которые впоследствии будут определять поведение и поступки человека. Учитывая важность этого периода в жизни человека, необходимо обратить особое внимание на качество образования и воспитания подростков, чтобы помочь им сформировать стойкие нравственные принципы и ценности, которые будут служить им на протяжении всей жизни.

Список литературы:

- 1.Архипова А. Ю. Я – концепция в подростковом возрасте / А. Ю. Архипова // Психология в России и за рубежом: материалы междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, октябрь 2018 г.). - СПб.: Реноме, 2018. - С. 16-18
- 2.Емельянова, И. Г. Особенности межличностных отношений в современных школьников. – М.: Новая школа, 2015. - 143 с.
- 3.Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения. – М., 2005. Т.2. – 120 с

КРИТЕРИИ ОЦЕНКИ РАЗВИТИЯ НРАВСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ И ЛИЧНОСТНЫХ ТИПОВ ПОДРОСТКОВ

*Демьяненко Валерия Андреевна
Магистрант 2 курса,
ВКУ имени Сарсена Аманжолова,
Казахстан, г. Усть-Каменогорск*

Развитие нравственных отношений у подростков является сложным и многогранным процессом, и, чтобы правильно оценить этот процесс, необходимо выделить определенные критерии.

Как отмечает Д.И. Фельдштейн, критерии оценки зависят от конкретных исторических обстоятельств и особенностей общественного развития.

Несмотря на это, анализ существующей литературы показывает, что критерии оценки развития нравственных отношений у подростков не были четко выделены. Это создает определенные затруднения при формировании этих отношений, поскольку неясно, на что следует сосредоточиться при их развитии.

Исследования показывают, что подростковый возраст является периодом, когда формируются основные черты системы нравственных отношений человека (Д.Б. Эльконин).

После анализа научной литературы, были выделены несколько параметров, которые способны классифицировать нравственные отношения. Использование этих классификационных оснований позволяет выделить важные характеристики отношений и использовать их в качестве критерия для оценки нравственных отношений.

В подростковом возрасте развитие нравственных отношений является одной из ключевых проблем.

Изучение этой проблемы, а также анализ выделенных параметров отношений и взаимоотношений (описанных такими учеными, как В.А. Лабунская, Б.Ф. Ломов и Е.И. Середа), позволяет сделать выводы о развитии нравственных отношений в подростковом возрасте.

Среди критериев, которые можно выделить, особенно важны валентность, направленность, интенсивность и модальность отношений. Все эти параметры имеют определенную степень глубины и устойчивости, и помогают дифференцировать нравственные нормы.

После проведения анализа проблемы развития нравственных отношений в подростковом возрасте, можно выделить несколько важных критериев для оценки данного развития.

Одним из них является уровень эмпатии, который играет важную роль в формировании эффективного межличностного общения и развитии социальных навыков. Вторым критерием является умение различать моральные и этические принципы, что важно для формирования чувства ответственности и понимания важности этики и морали в нашей жизни.

Полученные выводы показывают, что проблема развития нравственных отношений в подростковом возрасте является актуальной и требует особого внимания.

На основе проведенных исследований в западной и отечественной психологии можно сделать вывод, что в подростковом возрасте отношения имеют низкую степень осознанности и зрелости, этичности. Кроме того, в этом возрасте не развиты взаимность и определенность отношений, конгруэнтность, стилевая сторона отношений. Эти выводы связаны с незрелостью личности подростков.

Изучение этих параметров в подростковом возрасте не должно быть включено в критерии оценки, так как они не являются формальными показателями развития личности в этом возрасте.

Вместо этого, важно уделить внимание развитию этих аспектов в более позднем возрасте, чтобы подростки могли стать более зрелыми и осознанными в своих отношениях, а также развить навыки взаимодействия, конгруэнтности и этичности. Это позволит им научиться строить здоровые, взаимопонимающие и уважительные отношения с окружающими людьми.

При классификации отношений существует множество параметров, которые выделяются различными исследователями.

В.Н. Мясищев, например, выделяет отношения симпатии и антипатии как проявления более интегральных отношений дружбы и вражды.

Я. Гозман, в свою очередь, выделяет отношения симпатии и любви, включая уважение как важный компонент в структуре отношения симпатии.

В.В. Столин на основе эмпирических исследований выделяет три биполярные шкалы отношений: симпатия-антипатия, уважение-неуважение, близость-отдаленность. Однако, следует отметить, что данные классификации не могут учесть все многообразие отношений в пространстве двух-трех измерений. В результате, можно сделать вывод о необходимости дальнейших исследований и развития новых подходов к классификации отношений.

В работе Г.Р. Шафиковой выделены критерии нравственной воспитанности, такие как:

– «глубина осмысления и знание норм и правил поведения, характеризующих нравственное сознание личности;

- степень развитости и сформированности нравственных умений, навыков и привычек поведения;
- характер нравственной ориентации в сложных поведенческих ситуациях, степень принципиальности и проявления волевых усилий в борьбе с отступлениями от принципов и требований нравственности;
- мера нравственной требовательности к себе и другим людям, характер поведения в коллективе, а также наедине с самим собой;
- наличие гуманистических черт в характере и поведении, степень уважительного отношения к другим людям, уровень развитости чувства собственного достоинства, чести, стыда, совести и др.» [19].

Исследование, проведенное Г.Р. Шафиковым, выявило три уровня проявления нравственной воспитанности: высокий, средний и низкий. Это подчеркивает важность развития нравственных отношений в подростковом возрасте.

Критериями оценки такого развития являются глубина осмысления и знание норм и правил поведения, связанных с нравственным сознанием личности, а также принятие или неприятие нравственных норм.

Кроме того, исследование позволяет сделать выводы о том, какие подходы к нравственному воспитанию могут быть наиболее эффективными на разных уровнях проявления нравственной воспитанности.

Исходя из анализа теоретической литературы и описанных параметров для классификации отношений, можно выделить ряд критериев для оценки развития нравственных отношений в подростковом возрасте. В заключение, подчеркнем, что нравственная воспитанность в данном возрастном периоде является одним из важных аспектов социализации личности и требует особого внимания при планировании воспитательной работы.

Для оценки развития нравственных отношений у подростков необходимо учитывать несколько критериев. Важным фактором является валентность отношений - положительные или отрицательные.

Также следует обращать внимание на направленность отношений - на себя или на других, а также на принятие и дифференцированность норм.

Центрация сознания тоже играет важную роль - она может быть эгоцентрической, группоцентрической или просоциальной. И, наконец, необходимо оценивать позицию подростка в оценке других - внешнюю или внутреннюю.

Анализ этих критериев позволяет выделить несколько уровней развития нравственных отношений у подростков. На первом уровне нормы принимаются безусловно, просоциальный тип центрации сознания доминирует, нормы дифференцированы, а позиция в оценке других

начинает преобладать внутренняя. Этот вывод подчеркивает важность развития нравственных качеств и ориентации на просоциальное поведение уже на ранних стадиях подросткового развития.

Выводы, сделанные на основе вышеописанных критериев, позволяют более полно описать развитие нравственных отношений у подростков.

Список литературы:

1. Архипова А. Ю. Я – концепция в подростковом возрасте / А. Ю. Архипова // Психология в России и за рубежом: материалы междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, октябрь 2018 г.). - СПб.: Реноме, 2018. - С. 16-18
2. Емельянова, И. Г. Особенности межличностных отношений в современных школьниках. – М.: Новая школа, 2015. - 143 с.
3. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения. – М., 2005. Т.2. – 120 с
4. Терентий М.А. Теория и практика нравственного воспитания подрастающего поколения. - Кишинев: Штиница, 2018. - 275 с.
5. Ушинский К.Д. О нравственном элементе в русском воспитании. // Избр. пед. соч.: в 2 т. – М., 1974. – Т. 2. – С. 304-326.
6. Ушинский К.Д. Избранные педагогические произведения. – М.: Просвещение, 1968. - 557 с.
7. Шевченко М.И. Нравственное воспитание. Формирование нравственных качеств у детей школьного возраста. – М.: Синтез, 2015. - 56 с.
8. Эльконин Д.Б. Детская психология. – М.: Эксмо, 2016. - 270 с.
9. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / под. ред. Толстых А.В. - М.: Эксмо, 2019. – 268 с.
10. Якобсон П. М. Психологические компоненты и критерии становления зрелой личности. – СПб.: Изд-во «Питер», 2016. – 193 с.

РАБОТА С РОДИТЕЛЯМИ ТРУДНЫХ ПОДРОСТКОВ

Байдильдинова Меруерт Маратовна

Кокшетауский университет имени Абая Мырзахметова

Неблагополучные условия семейного воспитания - это одна из основных причин отклонений в моральном облике и поведении учащихся. Поэтому улучшение этих условий играет важную роль в работе школы по перевоспитанию трудных учащихся.

Жизнь показывает, что в семьях, где родители педагогически правильно строят отношения с детьми, показывают им достойный пример собственными поступками, заботятся об их духовном развитии, практически исключена возможность формирования у детей антиобщественных взглядов, нарушения ими норм морали и права. Большинство родителей являются союзниками и помощниками школы, но в неблагополучных семьях они относятся к школе либо враждебно, либо безразлично. Сами они за помощью к учителям не приходят.

Педагогам необходимо:

- настойчиво искать пути и средства воздействия на таких родителей;
- оздоровления обстановки в их семьях;
- изменения отношения к детям и методам воспитания.

Задачи классного руководителя в работе с «трудными» семьями

Типы проблемных семей:

1. семьи, в которых "трудные" родители. Это, например, одинокая мать, которой ребенок мешает устроить личную жизнь. Атмосфера, царящая в такой семье, – холодность, безразличие, отсутствие духовного контакта.

Задачи классного руководителя:

- расположить мать к себе, заручиться доверием; если она отнесется к этому настороженно, не спешить обижаться;
- попробовать посмотреть на себя глазами матери. Это поможет лучше понять ее и контролировать свое отношение к ней;
- заинтересовать судьбой подростка, пробудить ответственность за его будущее;
- деликатно, тактично затронуть тему естественного желания матери устроить свою личную жизнь; пробудить потребность в душевных контактах с ребенком, совместном решении повседневных жизненных проблем.

2. семьи, в которых господствует безнадзорность. В таких семьях родители, как правило, употребляют алкоголь. Для родителей характерны культурная ограниченность, бедность чувств, отсутствие духовных связей с детьми

Задачи классного руководителя:

- терпеливо доказывать родителям пагубное влияние на подростка того образа жизни, который они ведут;
- обратить внимание на испытываемые подростком переживания, боль, стыд, обиду за отца и мать;
- выяснить, кто из родителей пользуется большим авторитетом в семье, кто может стать опорой в изменении условий жизни;
- включить подростка в более широкое общение с окружающими людьми, морально поддержать, установить контроль.

3. семьи, характеризующиеся педагогической неграмотностью родителей. Родители не понимают детей, обнаруживают полное незнание методов педагогического воздействия, недооценивают значение семейного воспитания, подрывают авторитет школы и учителей

Задачи классного руководителя:

- сформировать у родителей потребность в педагогических знаниях через проведение с ними консультаций, включение их в систематическую работу школы с родителями;

- пробудить интерес к самообразованию;
- внушить мысль о том, что все дети нуждаются в образованных родителях.

4. семьи, в которых приоритет отдается материальному благополучию над духовной жизнью. Дети в таких семьях растут эгоистами, излишне практичными потребителями. Родители эти качества поощряют

Задачи классного руководителя:

- изменить жизненную ориентацию родителей;
- заинтересовать подростка развитием внутреннего духовного мира;
- при встречах с родителями дома и в школе использовать косвенное воздействие, опираясь на здоровые интересы.

5. семьи, в которых родители предъявляют к детям завышенные требования, часто граничащие с жестокостью. Детей часто наказывают физически, в результате чего они растут озлобленными и жестокими

Задачи классного руководителя:

- сформировать у родителей потребность в педагогических знаниях через проведение с ними консультаций, включение их в систематическую работу школы с родителями;
- пробудить интерес к самообразованию;
- внушить мысль о том, что все дети нуждаются в образованных родителях.

Требования к работе с неблагополучными родителями.

Цели воспитания в семье и школе обычно совпадают. Однако средства воспитания и требования к детям в школе и в семье (особенно неблагополучной) нередко не согласованы. В таких случаях родители и учителя по-разному понимают содержание методов воспитания, не одинаково оценивают значимость материальных и духовных стимулов.

Для обеспечения единства требований родителей и педагогов к учащимся, изменения характера отношений между взрослыми и детьми в семье в лучшую сторону необходимо соблюдать следующие требования:

Во-первых, неправильно видеть только в родителях причину всех наших трудностей в работе с трудными учениками. Негативные поступки детей огорчают любого отца и мать, хотя нередко именно они своими ошибочными действиями и вызывают их. Не следует резко критиковать применяемые родителями методы воспитания, постоянно предъявлять им претензии. Это лишь приводит к ненужным конфликтам между школой и семьей. Даже в неблагополучных родителях нужно уметь видеть своих помощников и союзников. Следовательно, главное в отношениях с ними - это тактичность, доброжелательность и терпение.

Во-вторых, чтобы знать, как именно работать с данной семьей надо всесторонне ее изучить, выявлять положительные и отрицательные особенности внутрисемейных отношений, определять реальные пути их оздоровления. Информацию такого рода дает посещение на дому, беседы с родителями и детьми. Многого можно узнать из сочинений учеников на такие темы, как "Моя семья", "За что я уважаю своих родителей", "Как я провожу свое свободное время".

В-третьих, действия педагогов по изучению семьи и обстановки в ней надо подчинить продуманному плану. Недостатки семейного воспитания возможно преодолеть лишь в том случае, если меры воздействия на родителей выбраны в соответствии с их индивидуальными особенностями, осуществляются на протяжении достаточно длительного периода времени и в определенной системе.

В-четвертых, когда меры педагогического воздействия не дают должных положительных результатов, школа должна обращаться в органы самоуправления и правоохранительные органы с просьбой о применении мер, предусмотренных законодательством в отношении лиц, злостно уклоняющихся от исполнения своих родительских обязанностей.

Виды мер воздействия школы на родителей трудных детей:

- повышение педагогической культуры родителей;
педагогическое руководство воспитанием детей в семье;

- привлечение родителей к воспитательной работе с детьми в школе;
- организация административно-правового воздействия на отцов и матерей, уклоняющихся или относящихся безответственно к выполнению своих родительских обязанностей по воспитанию детей.

Содержание работы с родителями

Практика показывает, что те родители, которые неправильно строят свои отношения с детьми, не умеют использовать приемы воспитательного воздействия, подают отрицательный личный пример, тем не менее считают себя ведущими в вопросах воспитания, не осознают своих ошибок.

Обычно педагогическое просвещение родителей трудных учеников в школах пытаются осуществлять в индивидуальных беседах или на родительских собраниях. Однако жизнь показывает, что большинство таких родителей не приходят в школу. В таких случаях, если гора не идет к Магомету, то Магомет идет к горе. Классному руководителю необходимо установить с родителями тесный контакт.

Педагогическое руководство семейным воспитанием заключается

- в указании родителям конкретных путей и средств оздоровления обстановки в семье,
- улучшения отношений с детьми.

В беседе с родителями классный руководитель обсуждает:

- трудности, которые их сын или дочь испытывает в учебе;
- методы воздействия на его сознание и поведение;
- вопросы его дружбы со сверстниками;
- характер отношения к труду, общественным обязанностям;
- взаимоотношения с самими родителями.

Подсказать родителям наиболее подходящие в данном конкретном случае меры воздействия, практические шаги по нормализации положения педагог может лишь при условии, что он разобрался в ситуации, сложившейся в семье, достиг с родителями откровенности и взаимопонимания.

В ряде случаев родителей, чей моральный облик не вызывает нареканий, но которые не умеют находить со своими детьми общего языка, имеет смысл привлекать к работе по организации и проведению воспитательных мероприятий в классе и школе. Чем активнее они участвуют в работе школы с детьми, тем лучше начинают понимать детей, острее ощущают необходимость повышения своей педагогической культуры.

Меры общественного воздействия:

- меры, принимаемые советом школы или родительским комитетом;
- в особо сложных случаях школа может поставить вопрос о привлечении родителей к административной ответственности, вплоть до лишения родителей права на воспитание или лишения родительских прав и изъятия детей из семьи.

Заключение

В работе школы с родителями трудных учеников не всегда удается добиться желаемого результата. Но если последовательно и настойчиво использовать все вышеперечисленные меры воздействия, то улучшение обстановки в семье произойдет. А это самым положительным образом скажется на поведении трудных школьников в жизни и на улице, а также на качестве их учебы.

“Международный научный журнал АКАДЕМИК”

№ 3 (221), 2023 г.

МАЙ, 2023 г.

**В авторской редакции
мнение авторов может не совпадать с позицией редакции**

Международный научный журнал "Академик". Юридический адрес:
М02Е6В9, Республика Казахстан, г. Караганда

Свидетельство о регистрации в СМИ: KZ12VPY00034539 от 14 апреля 2021 г. Журнал
зарегистрирован в комитете информации, министерства информации и общественного развития
Республики Казахстан, регистрационный номер: KZ12VPY00034539
Web-сайт: www.journal-academic.com
E-mail: info@journal-academic.com

© ТОО «Международный научный журнал АКАДЕМИК»

